

YENİ UFUKLAR

AYLIK SANAT, FİKİR DERGİSİ

George Sarton	YENİ UFUKLAR
Mistiklik	George Sarton
Bilim ve Din	George Sarton
Güç İş (Şiir)	Başaran
Genelleme	Ferit Edgü
Kuru Ot (Şiir)	Ö. F. Toprak
Unutamadığım (Şiir)	Ahmet Arif
Bir Eleştirmeciye	Halim Yağcıoğlu
Oscar Wilde (Şiir)	Özdemir Nutku
Haydutlar	M. K.
Fitne Zehra (Şiir)	Turgut Yücel
Sezuanın İyi İnsanı	Bertolt Brecht
Saygısız Büyükhane (Hikâye) ...	Bertolt Brecht
Dönüş (Hikâye)	Orhan Duru

C İ L T 5
SAYI 34 (50)

TEMMUZ
1 9 5 6

Dr. Adnan Adıvar - Prof. George Sarton
İstanbul Üniversitesinde
24.9.1953

Bu Sayıyı Hazırlayan:
Vedat Günyol

YENİ UFUKLAR

AYLIK SANAT, FİKİR DERGİSİ

Kurucusu:

ORHAN BURİAN

GEORGE SARTON

GEOERGE Sarton, günümüzün bilim tarihi konusunda başta gelen bilginlerindendir. Uzun yıllar Harvard Üniversitesinde bilim tarihi okumuştur. Aslen Fransızdır. Kendisiyle üç yıl önce, altı milyon kitaplı Harvard College Kitaplığındaki özel odasında tanışmıştım. Emekliye ayrılmış olmasına rağmen, Kitaplıktaki odasını boşalttırmamışlardı. Kendisi Dr. Adnan Adıvar'ın dostuydu. Ben de Dr. Adnan'ın yakınlarından biri olarak, karşısına çıkıyordum. Bilim ve din konusunda soracaklarım vardı. Sorularımı bir bir dinledi. Bir yere yazdı. Cevaplarını, daha sonraki üç buluşmamızda verdi. Söylediklerini yazmadığıma acınıyorum.

George Sarton, artık yaşamıyor. Bir kaç ay önce hastaya gözlerini kapamış. Bu üzücü haber, Dr. Adnan'ın ölüm yılının dolmakta olduğu bugünlerde geldi. Bu vesileyle bu büyük batı bilginini dergimiz okuyucularına kendi yazısıyla tanıtmak istedim.

Bilim ve din konusundaki yazısını sunmadan önce, yine aynı konuyla ilgili iki mektubunu vermeyi uygun buldum. Bu mektuplar, Doğu anlamında mistiklikle Einstein'ın mistiği arasındaki ayrılık üzerine sorduğum soruya cevaptır. Einstein'ın, dar anlamda bir mistik olduğunu ileri sürenler olmuştur. Bu yersiz düşünceler, beni,

bu konuda en yetkili kimse olan G. Sarton'a baş vurma-ya zorladı. Doğu ülkelerini gerilikte bırakan sebeplerden birinin de, «tasavvuf» olduğunu, bu büyük bilginin kaleminden okumakla, Yeni Ufuklar'ın bu konudaki davranışında ne derece haklı olduğunu anladım.

Aşağıdaki yazı, «Bilim, Din ve Gerçek» adlı esere yazdığı uzun önsözden alınmıştır. Göreceğiniz gibi, mektubunda bu yazısını, daha önceki bütün yazılarından üstün tutuyor. Bu bakımadn George Sarton'u anmanın, asıl bu yazıyı sunmakla, bir işe yarıyacağını düşündüm.

V. G.

MİSTİKLİK

25 Kasım 1955

Aziz Dr. Günyol,

Mektubunuza hemen cevap veriyorum. Benim davranışım da, Einstein'inkinin aynıdır (b. cilt 3, Önsöz, s. V.). Bilimin bize yardım edebileceği bütün hallerde, tek çıkar yol bilim (akıl) yoludur. Fakat ne kadar geniş, ne kadar derin olursa olsun, bilimin ulaşamadığı dünya kadar düşünce vardır. Bu düşünceler dünyasında mistiğe, tasavvufa (eski türkçe olarak yazılmıştır) yer vardır. Bu konuda size daha fazla bir şey söyleyemeyeceğim. Fakat siz, yeni baskısına uzun bir önsöz yazdığım «Science, Religion and Reality» adlı eserden bir tane yolluyorum. Tabii bu kitap elinize ancak bir ayda varacaktır. Dedığınız gibi çok önemli olan bu meseleyi orada, oldukça iyi aydınlattığımı sanıyorum. Genel olarak bütün öbür yazılarımdan çok bu yazımdan memnunum. Amerikan baskısı eski İngiliz baskısının tamamen aynıdır. Yalnız Lord Balfour'un önsözünün yerini benimki almıştır. Bn. Adnan Adıvar'ı görürseniz, selâm ve saygılarımı söyleyin.

Yeni yılınız kutlu olsun (Türkçe olarak yazılmıştır.)

G. S

23 Aralık 1955.

Aziz Mösyö,

İyice düşündüm de, 25 Kasım tarihli mektubunuza gereği gibi cevap veremediğimi gördüm. Mistiklik üzerindeki sorunuzun kapsadığı anlamı iyi anlayamamıştım. 1786 da Büyük Frederik'in ölümünden sonra, onun yerine geçen Friederich Wilhelm II, Frederik'in «akılcılık» ına karşı harekete geçti. Rosi - crucien'lerin etkisi altında «mistik» ve yobazca bir siyasete başladı. Bu, ne Einstein'in ne de benim aydın mistikliğimizdi. Aydın mistiklik, akla üstünlük tanıyan ve insan aklının her şeyi anlayıp açıklamakta güçsüz olduğunu kabul etmekle yetinen bir mistikliktir. XVIII nci yüzyılın sonlarında Almanya'yı kasıp kavuran siyasal mistiklik, bizim aydın mistikliğimizden çok uzaktı. Bu, islâm ülkelerinde geçer akçe olan, bu ülkelerin çöküp, Batıya köle olmalarına, şimdi de Batıya karşı baş kaldırmalarına sebep olan düpe düz bir **obscurantisme** (halkın öğretimden uzak kalmasını istemek) dir.

Ben, her şeyden önce akılcılık tarafındayım. Bu sebepten de hayatımın büyük kısmını akılcılığın ve özgür düşüncenin tarihi olan bilim tarihine harcadım. Ama ben, her şeyi bildiklerini ve anladıklarını sanan yarı-bilginlerden değilim. Tam tersine, hayatın bütün gizleri (sır) ortasında bilgisizliğimizin adamakıllı farkındayım.

Yerle gökte senin şu felsefenin hayal ettiğinden daha çok şey var, Horation (Hamlet)

İhtimal şimdi «Science, Religion and Relaity» elinize geçmiştir. Öyle ise, benim **Önsöz**'üm size düşündüklerimi tam olarak verecektir. Bn. Adnan Adıvar'a saygılarımı sunarım. Yeni yılınız kutlu olsun (Türkçe olarak yazılmıştır).

George Sarton

BİLİM VE DİN

George Sarton

BİLİM, sistemli ve objektif bilgilerin bütünüdür, diyebiliriz. Eksiği çoktur, olgunluktan uzaktır. Ama gelişmeye alabildiğine elverişlidir. Gerçeği araştırma, insanoğlunun en yüce erekerinden biridir. Ayrıca, bilim, insanoğlunun bilgi yığma ve ilerleme bakımından, yaptığı biricik iştir. Bugünün bilimi, dünkünden hissedilir derecede daha iyidir. Bilimin kavramaya çalıştığı alan, durmadan genişlemekte, kökleri daha derinlere inmektedir.

Ne var ki, bu alan sınırlıdır, kökleri de, gönlümüzce derinlere inememiştir. İçinde yaşadığımız evren, bilim dünyasından alabildiğine büyüktür. Bu yüzden, bilim adamları büyük sorunlara, insanı en çok ilgilendiren, bazı kimselerce her şeyden önce çözülmesi gereken ana sorunlara cevap vermemektedir.

Hayatımızda aldığımız başlıca kararlar bilimsel kararlar değildir.

Dini tanımlamak, bilimi tanımlamaktan daha güç. Çünkü, dinin birbiriyle çatışma halinde görünen türlü yönleri var. Dinin köklerine bakarsak, birbirlerinden ne kadar ayrı görünürlerse görünsünler, bazıları aynı meyvayı verebiliyorlar. Bu yolda üç ana düşünce belki şunlar olabilir: 1. düşünen bir insanın hiç bir zaman kaçınamayacağı korku veya giz (esrar) duygusu; 2. tabiatla, başka insanlara, adına Tanrı dediğimiz ve bizlerden çok yüksek bir şeyle birleşmek duygusu; 3. daha iyi bir yaşayış ve bir çeşit ölmezlik isteği. Bu düşüncelerin üçü de birbiriyle karışır ve biri öbürlerini pekiştirir.

Dünyadaki güzellikler, hayatın faciaları kadar esenlikleri, acılar ve sevinçler de, insanlar için sayısız bir bilmedir. Hergün yeni yeni gizlere karşı durmak zorundayızdır. Ama öyle kıdemliler var ki, onlardan yakamızı sı-

yırmamıza imkân yoktur. Bunlardan biri, zaman okyanusunda insan hayatının kısalığıdır. Biz insanlar, kelebeklere benzeriz. Doğrusunu isterseniz, onlardan da beteriz. Çünkü kelekler hayatlarını şahâne bir yolda bitirirler. Bizlerse, çok yaşamıya görelim, vücudumuz çöker, beş paralık oluruz. Sürüp giden bir başka giz de, insan boyutunun —eksi sonsuzla artı sonsuz arasında— ortalama durumda olmasıdır. Bizler boyutca da, süreklilikçe de, ortalama durumdayız. Bununla beraber böylesine ufacık tefecik varlıklar olan bizler, hayatın bütün ülkülerini yaratmışızdır. İşte gizlerin en büyüğü de budur.

Olduk olası kafamıza saplantı halinde yerleşmiş, ve daima yerleşecek olan bir başka giz de, iyi ile fenanın hep bir arada bulunuşudur. Tanrıyı da, şeytanı da düşünmüş olan atalarımızın ikici görüşüne şaşmamalıyız. Dünyanın dört bir yanında niçin bunca kötülükler var? Niçin adam öldüren bazı kimseler, yan gelip rahat rahat yaşyorlar? Niçin bunca suçsuz insan acı çekiyor?

Az önce Güzel'den söz ettim. Bu, ele aldığımız sorunun, bilimle dinin sınırları içinde kalamıyacağını, bir başka alana da geçeceğini gösteriyor. Bu üçüncü alan, gerçeğin üçüncü gölgesi, yani güzel'in araştırılması ve yaratılması anlamında sanattır.

İyilik ve adalet (Din), güzellik (Sanat) ve gerçek (Bilim) yolundaki araştırmalar medeniyetin tâ ilk günlerine kadar gider. Hayatı yaşanmaya değer yapan bu ülküleri, ya da bu değerleri ilkel insan yaratmıştır. İnsanın büyüklüğü bunlardadır, bunlardan doğar. İnsan eğer insan yüzlü bir hayvan değil de, gerçekten insansa, sade ekmekle, parayla tatmin olunmaz, onun bütün bu ülkelere, hiç değilse bir kaçına sahip olması gerekir.

Gerçekten bu ülküler veya değerler bütün insanlığın ulaşmak istediği şeylerdir. Bunlar insanları ortak Tanrı görüşüne götürmektedir.

İnsanoğlu bütün o uçsuz bucaksız zaman, uzay ve kuvvetler ortasında, ne kadar önemsiz olursa olsun, bütün sanatları, bilimi ve dinleri meydana getirmiştir. Bütün bu uçsuz bucaksızlıkları ölçüye vuran da, Tanrıyı yaratan da o olmuştur. Bunu nasıl yapmıştır? Bu da hiç kimsenin

kesin bir cevap veremediği büyük sorulardan biridir.

Şunu da göz önüne getirin bir. Her yerde, tabiatla ve insanoğlunun kendisinde sertlik, hoyratlık vardır. Bununla beraber, kimi erkek ve kadınlar son derece iyi ve yumuşaktırlar. Kimisi sanatı, şiiri, bilimi yaratmıştır, yaratmamışlarsa da, kendini onun abengine vermiştir.

Bir düşünün hele! Hayvanlık okyanusunun ortasında bunca erdem, haksızlık okyanusunun ortasında bunca adalet; çirkinliklerin karşısında bunca güzellikler, ruhsuz tabiatın ortasında bunca ruhluluk! Bilimin gözünü yıldırان, ama dini düşündüren yeni bir gizdir bu.

Ayrı ayrı insanlar, ayrı ayrı tepkiler gösterirler. Çünkü gerçeğin aynı yanlarıyla ilgilenmezler. Sanatçının derdi günü güzelle çirkin, din adamının ki iyi ile kötü, bilim adamının ki de, doğru ile doğru olmayan arasındaki savıştır.

Bu yanlar, birbirinden bütün bütün değilse bile, çok farklıdır. Bir piramidin üç yüzü gibi, tepede birbirleriyle birleşirler. Zaten gönül de böyle olmasını ister ama, tepeye hiç bir zaman ulaşamayacaktır. Bu ara, bu değerlerin çok yaygın olduğu taban kısmındaki anlaşmazlıklardan kaçınılıyız.

Bilimde «güzel» var, ama bu, sanatta daha bir belirli-dir. Hem bilimde, hem sanatta «iyi» var, ama, ahlakta daha bir açık. Sanatta ve dinde «gerçek» var, ama bilim-de daha seçik.

Bilimsel gerçeği tanıyıp kavramak daha bir kolaydır. Ahlâk ve din alanındaysa, gerçek, genel olarak öylesine karmaşık, öylesine kaypaktır ki, birden seçilemez. İnsan onun etrafında dönmek, her açıdan ve her ışık altında görmek zorundadır.

Gerçeğin peşine düşmek, bilim adamının özel ödevi-dir ve kendi alanında ancak orta bir kesinlik ile bunu başarabilir. Sanatçıyla ermiş, gerçeği gerçek için aramaz, kimi zaman da iyi niyetle yalan söylerler. Yohanna İncil'indeki (32:8) şu sözleri dillerine dolayanlar vardır: «Gerçeği öğreneceksin ve gerçek seni özgür kılacak!» Böyle bir söz insanı fena halde yanıltabilir. Çünkü, İsa kendi inancını ileri sürüyor burada. Bir inanç ise, onu

paylaşanların dışında gerçek olamaz. Aynı yolda şunu da açıkça belirteyim: Boston'da yüksek bir yapının üst kısmına yazılmış olan şu güzel yazıtı, az buçuk öfkelenmeden okuduğumu hatırlamıyorum: «Gerçeğin her yerde ve herkes için var olduğunu ilân etmek.»

Bu kelimelerin anlamlarını kavramak, pek mümkün değil. Çünkü, bunlar şaşırtıcı şeylerdir. Bilim adamları, gerçeği bulmak için sayısız zorluklarla savaşmaya hazır dırlar ama, hiçbir zaman onun «her yerde ve herkes için varlığı» ndan söz etmezler. Mr. Eddy gerçeği değil, yepyeni bir dinsel inancı bildiriyor. İster Hristiyan olsun, ister olmasın, hiçbir ilim adamı Hristiyanlıkta inanç anlamına gelen «gerçek» kelimesini kullanmak densizliğini yapmaz. Beni yanlış anlamayın. Bu inanç saygıya değer bir inançtır, ne var ki, bilim kılığına bürünmeye kalakarsa, saygıya değer bir yeri kalmaz.

Bir başka örnek vereyim. Gandhi veya Hindu dostlarımızın deyimiyle, Gandhiji zamanımızın en soylu kişilerinden biriydi. Onun başardığı başlıca iş, dünyayı kana bulamadan bir ülkeyi kurtarma işi, insanlığın siyasal tarihinde başarılan işlerin en yücesidir. Gandhi, sadece Hindistan ulusunca değil, bütün dünyaca da sevilip sayılmaya değer bir insandır. Kendi hal tercümesinde, sık sık kendisine amaç olarak seçtiği gerçekten (satya) söz eder ve gerçek ihtiyacını, **ahimsa** (zor kullanmaktan kaçınma), **brahmacharya** (nefsini yenme) ve **aparigraha** (mal mülk edinmeden kaçınma) ihtiyacıyla birleştirir. Bütün bunlar çok iyi şeylerdir. Ne var ki, Gandhi'nin ülküsü olan gerçek, bir din adamının veya namuslu bir avukatın gerçeği idi. Onun gerçeği, bir bilim adamının gerçeği değildir. Gandhi'nin gerçeği belki namusu bütünlük veya dini bütünlüktür. Gandhi, gerçek uğrunda savaştan söz ettiği zaman, bununla hak uğrunda (haksızlığa karşı) savaşmayı anlıyordu. Gerçekte, ulusunun haklarını savunuyordu. Bu işi de çok iyi başardı. Ulusal veya uluslararası siyaset alanında doğru veya yanlış olan: bilimsel anlamdaki gerçek veya yalandan apayrıdır.

Genel şartlar altında, bilimle din arasında çatışma olabilir. Herbirinin öbürünü tamamladığını söylemek el-

vermez. Birbirlerini âdeta mıknatıs gibi çekerler. Geometriyle ilgili bir imge kullanırsak, diyebiliriz ki: ortalama hayat bir çenberden çok, elipse benzemektedir. Bunun iki merkezi, bilim ile dindir. İnsanlar gerçekten büyük olunca, iki merkez birbirine çok yaklaşır. İnsan ne kadar büyük olursa, elipsin merkezleri de birbirine o kadar yaklaşır...

Bilim, bir zamanlar, hele XVIII. ve XIX. cu yüzyıllarda, son derece saldırgandı. Bazı bilim adamları herşeyin ancak bilim bakımından anlatılabileceğini ve herşeyin kesin şekilde belirlenmiş olduğunu ileri sürüyorlardı. Geçen yüzyılın sonlarında, dinin kendi yararlığını tüketmiş olduğunu, akıllı insanların artık böylesine desteklere muhtaç olmadıklarını, şaşmaz bilginimizin ve salt aklımızın ışığı altında, kendi başlarına davranabileceklerini ileri sürenler vardı. Sözlerine sanki gaipten haber veriyormuşçasına kulak verilen ünlü Frenk kimya bilgini Marcelin Berthelot 1884 de «Dünya yüzünde bugün artık gizli bir şey kalmamıştır» demekten çekinmemiştir.

Bilimin bir çok gizleri çözdüğünde şüphe yoktur. Fakat çözdüğü her gize karşılık, daha çok gizler ortaya çıkmıştır. Bu da besbelli bir şeydir. Bilim geliştikçe, bilinmiyenle bilinen şeyler arasındaki sınırlar genişlemektedir. Bir bilim adamı için yeryüzünde, bilisiz bir koca karıdan çok daha sayısız gizler vardır.

J. Huxley «sonuç olarak hiç bir şey tam anlaşılamaz, bilimin yaptığı sadece bu anlaşılmazları mümkün olduğu kadar azaltmaktır» der. Bunu bile yapmak mümkün değil. Çünkü, gizlerin sayısı, bilginimizle birlikte artmaktadır. Bilim iki şey yapabilir: önce, genel örnekleri geliştirebilir, sonra, sayısız pratik sonuçlara (tıpta, mühendislikte ve tekniğin bütün şekillerinde) varmamıza yardım edebilir ve böylece, bunun bir boş kuruntu olmadığını ispatlayabilir.

Bilim ile din arasındaki gerekircilik (déterminisme) duvarı bir daha yapılmamak üzere yıkılmıştır. Ben, ge-

niş ölçüde özgür olduğumu, siz de öyle olduğunuzu biliyordunuz. Özgürlüğümüzün zorunluk gereği olduğunu söyleyebiliriz ama, özgürlükten faydalandığımız sürece, varlığını inkâr edemeyiz. Özgürlüğümüzün bir parçası, bilisizlik ve ham hayalden başka bir şey olmayabilir, ama büyük bir kısmı da herhangi bir şey kadar gerçektir. Her zaman ne istediğimi, ya da benim için neyin iyi olduğunu bilmiyebilirim ama, kesin olarak bildiğim bir şey varsa, o da benim bir makine, bir otomat olmadığım. Her erkeğin veya kadının — en bilisizinin bile — kişiliği umulmadık olaylar, «çatlaklar» ve gizlerle doludur. Kişilikleri son derece karmaşık olan ve davranışlarının sayısız etkileri bulunan dâhiler için ne demeli?

Bütün bu sebeplerden, bilim, geçen yüzyılın sonlarındaki durumundan çok daha alçak gönüllü, çok daha kusursuzdur. Yalnız ana buluşlar (diyelim görelilik, quantum mekaniği) örnekleri kökünden değiştirdi. Fakat iki dünya savaşının gerektirdiği ahlâk iflâsı, bizleri kötü bir duruma düşürdü.

İstekli kimseler çıkmasaydı, gerçeğin, güzel'in veya hakkın peşine düşen olmazdı. Oysa, insan amaçsız birşey istemez. Hiç kimse umutsuz alanlarda amaçsız dolaşmayı istemez. Bilim büyük sorulara cevap vermeye çalışmaz, hayat işinde yüksek bir amaç bulunması gerektiğini kabul eder. Bunu yapmamak elinde değildir. Hayatımızın durmadan renk değiştirmesine rağmen, sadece bir yalan dolandan ibaret olması mümkün değildir. İçimizdeki en iyi şeylerin, iyiliğe, güzelliğe, gerçeğe olan susuzluğun bir anlam ifade ettiğine, zahmete değer şeyler olduklarına inanıyorum. Kötü davranışlarımız birbiri üstüne biner. İyi işlerimiz öyledir. Ama bunlar yavaş yavaş iyi şeyler meydana getirirler. Günümüzün uluslararası karman çormanlığına, can sıkıcılığına rağmen, insanlığın yavaş, ama devamlı bir ilerleme halinde olduğunu görmek için tarihi okumamız elverir.

Düşüncemi bir başka türlü anlatayım. Hiç özgürlük olmasaydı, hayatın bütün değişiklikleri, acıları, tadları, güzelliği kadar çirkinliği ifade sadece birer tesadüf ol- saydı, herşey bir poker oyunu kadar anlamsız, düşüncele-

rimiz sadece birer şakadan, hem de kötü şakadan ibaret olsaydı ve düşünce hayatımız budalalık ve iki yüzlülük - ten başka birşey olmasaydı, o zaman, şakayı kendimden imkân olduğu kadar uzak tutmak için bu dünyayı terketmeyi ve hemen ölmeyi tercih ederdim.

Bugünkü bilim artık dinin düşmanı değildir. Dine gelince, acaba bizimle uzlaşmaya yanaşır mı? Dinin gerektirdiği olmıyan bilime bir diyeceği yoktur. Bilim de, saf dine dil uzatmaz. Bununla beraber, kesin doğma'lara çatabilir. Bizler Tanrıya inanabiliriz ama, sizin veya benim adıma araya girmeye hazır, gelgeç gönüllü bir Tanrı kavramı, ilimsel bilince iğrenç gelir. Bedenin, ölümden sonra yeniden dirilmesi de öyle. Ruhun ölmezliği ise ispatlanmak istemez. Bunu, bütün geleneklerimiz, hayatımızdaki en iyi şeyler, sürekli olarak göstermektedir. Geçmişin büyük adamları bugün yaşamaktadırlar, bazıları hele sağlıklarında olduğundan daha da canlıdırlar. Az insan gerçekten yaratıcıdır. Fakat herkesin, tek tek davranışı ile değilse bile, temiz ve cömertçe düşünceleriyle, kişisel ölmezlikte paylı olabilir. Her birimiz, lâıyk olduğumuz derecede bir ölmezlik kazanırız.

Bilimin kendisi, durum ne olursa olsun, bir çeşit din sayılabilir. Bilim adamları şuna inanmışlardır: acılığın, üzücülüğüne rağmen, gerçek yalandan çok daha iyidir. Bir dini kutsallaştırmak için, din kurbanları gerekse, bilimin de kurbanları çoktur. Hem bunlar özlünün özlüsü, güzelin güzelidirler.

Kurbanlar birer istisnadır. Fakat bütün bir hayattan vaz geçmeden amacına varmış, çok az bilim adamı vardır.

Bu, bilimin — tıpkı din gibi — bilgiyi aşan bir çeşit inancı gerektirdiğini ifade eder. Bilimin tıpkı sanat gibi bir ayıklamayı da gerektirdiği söylenebilir. Bu noktada bilimsel yaratma, sanıldığı gibi, sanattaki yaratmadan pek farklı değildir. Bilgin de, sanatçı da, durmadan seçmek, ayıklamak zorundadır. Başarıları, geniş ölçüde, seçimlerinin amaca uygunluğuna bağlıdır.

Bununla beraber, aralarında ayrılıklar var. Bilim büyük sorunlara cevap vermeğe çalışmaz. Oysa, kavrayışça

dar olan dinler, bunlara cevap verecek kadar bilgiye sahip sanılır. Salt din ikisi ortasındadır: bizlere iç rahatsızlığı ve sevgi aşıladığı için, bazı cevaplar — hiç değilse, bunları elde etme umudunu, imkânını — veriyor.

Uzlaşmayı sağlamak için, dinin de tıpkı bilim gibi yetkin olmadığını, ama olabileceğini kabul etmelidir. Herhangi bir dinin, tek ve yetkin olduğu ileri sürüldükçe, bilim adamının onunla uzlaşmasına imkân yoktur.

Dinsel özlemler oldukça açıktır. Her birimizin içinde yer almıştır, kişiliğimizin ana parçalarındandır. Ne yazık ki, yolunu şaşırmış savunucular, bu özlemleri, genel olarak dinin gerçeğini değil kendi özel inancını ispatlamakta kullanırlar. Duygularımızla oynar, sonra birden, sanki pek kolaymış gibi, bütün dogmatik güçlükleri silip süpürüverirler: «Haydi kendine gel. Bu dinin gerçeğini artık bilmezlikten gelemezsin» diyen dinciler, tıpkı öbür propagandacılardan farksızdırlar. Diyelim: daha iyidirler. Çünkü para ve aşağılık istekler peşinde değildirler. Niyetleri çok temizdir. Ne var ki, dürüst bir iş yaptıkları da pek vaki değildir. Bunların, gerçek ile arzulanan şeyleri birbirinden ayırt edecek güçleri yoktur. Amaçları öylesine yücedir ki, onun adına yalan söylemeyi borç bilirler. Böylesine davranışlar tuhaf olduğu kadar da şaşırtıcıdır.

Dinle bilim arasında anlaşmazlık yoktur. Oysa bilim ile tanrıbilim arasında büyük anlaşmazlık vardır. Tanrıbilimciler, dinsel inançları, dogmaları ve ödevleri tanımlayan kimselerdir. Bunlar bir takım yollar çizerler. Bunları tutanlar iyi, tutmayanlarsa kötüdür, zındıktır, canidirler: Bunları öldürmeli, tahtakurusu gibi yok etmelidir.

Eskiden tanrıbilimciler böyle şeyler yapabilir, dinsel inançları kendilerinininkinden ayrı olanlara acımadan işkence edebilirlerdi. XVI. cı yüzyıldaki din savaşları böylesine canavarlıklarla doludur: tanrıbilimciler yangına köruklerle gidiyor ve askerlerin yakıp yıkıcılığını arttırmaya çalışıyorlardı. Askerler hayvanca davranıyorlardı. Ama arada bir, insafa geldikleri de oluyordu. Tanrıbilimciler, göz yummaya, acımaya bir çeşit hayranlık gözüyle bakıyorlardı. Sözlerimde aşırıya kaçmıyorum. XVI. ncı yüzyıl Avrupa tarihini, üfürükçülük ve enkizisyona ait olay-

ları okursanız, söylediklerimi doğrulayan örneklere kolayca rastlayabilirsiniz.

Din adına yapılan işkencelerin azaldığı bir çağda yaşadığımız için, imtiyazlı sayılabiliriz. Ne var ki, bunların yerini bugün siyasal işkenceler almıştır. İnsanlar artık dinsel inançları veya inançsızlıkları yüzünden değil, ekonomik, toplumsal düşüncelerinden ötürü işkence görüyorlar. Bu ise bir çeşit ilerleme sayılır. İnsanlara işkence etmek, oldum bittim kötü bir şeydir. Yalnız onlara Marx adına işkence etmek, elbette ki İsa adına etmekten daha iyidir.

.....
Bilim ile tanrıbilim arasında önemli ayrılık vardır. Bu sonuncu, herkese karşı, her ne pahasına olursa olsun, savunulması gereken dogmalarla çevrilidir. Biliminse dogmaları yoktur ve bilim adamı her şeyden önce özgürlük ister. Bilim tarihi, geniş ölçüde düşünce özgürlüğünün tarihidir.

Bilimde demokrasi yoktur. Her şeye, bir avuç insan, daha doğrusu tek tek uzmanlar karar verir. Bunların elde ettikleri sonuçlar da, yine bir avuç bilginin kontrolünden geçer. Halkın kendine sunulan sonuçları kabul etmekten başka yapacağı bir şey yoktur. Bilim çalışmalarını, üniversiteler, akademiler ve bilim kurumları kontrol eder. Bunlarsa halkın kontrolünden uzaktır...

Bilim adamları da tıpkı tanrıbilimciler gibi bir takım «yetke» (otorite) lere bağlıdır diyenler çıkacaktır. Evet, bilim adamları da yetkelere uyarlar. Ama bunlar, bambaşka yetkelerdir. Bilimde ne «dogma» vardır ne «yetke». Yalnız, topluca kabul edilmiş bir takım olaylar ve kuramlar ortaya koyar ki, bunlar daha iyi deneylerle çürütülmedikçe doğru sayılmakta devam ederler. Yetkisini ispatlamış olan bilim adamlarına güvenmek tabiidir. Bu güven hiç bir zaman kesin, değişmez değildir. Her zaman düzeltilebilir, reddolunabilir. Yalnız şu var ki, geçici bir temel üzerinde hiç değilse bir takım sonuçlar kabul etmeksizin ilerlemeğe imkân yoktur. Bütün bir eserin her adımında yeniden gözden geçirilemeyeceği de aşiktır.

Bu yazının başlarında verdiğimiz tanımlamaya döne-
lim: Bilim, objektif ve ispatlanabilen olayların iyi düzen-
lenmiş bütünüdür, birçok ulusların bilim araştırmacılarının
birikmiş çabalarının sonuçlarıdır. Kafadan sakat kimsele-
rin onu tehlikeye koymasına göz yumulamaz. Bu, onun
kusursuz olduğu anlamına gelmez. Bilim adamları hiç de,
ödevleri dinlerini savunmak ve korumak olan papazlarla
kıyaslanamazlar. Onların ödevi: bilimi mevcut durumu
ile korumak, her değişikliğe karşı koymak değil, tam ter-
sine, mümkün olduğunca ve istenilebildiğince değişiklik-
ler yapmaktır.

Aynı şeyi, daha dar anlamda, ispatlanabilen objektif
bilgiler için de söyleyebiliriz. Washington, Lincoln, Dante
ve Goethe üzerinde kabul edilmiş bir bilgimiz vardır:
yetkili biglinler tarafından gereği ile ispatlanan yeni bel-
geler bulununcaya kadar, bu bilgi pek değişmez.

Objektif bilgi ile üzerinde söz söylemeğe müsaade
edilmeyen doğmalar, objektif bilgi ile kişisel inançlar ara-
sındaki ayrılığa dikkat edin. Dinsel inançlar, tıpkı sanat
ve edebiyat anlayışı gibi bilimsel tartışmalara açık de-
gildir.

Mozart ile Beethoven'ın hayatları ve eserleriyle ilgili
belli başlı olayları hepimiz kabul ederiz ama, beriki öbü-
ründen daha büyük bir müzik ustasıydı diyebilir miyiz?

Bilimin gerçeği hiçbir zaman salt bir gerçek değildir
ama, düzeltilmeğe tâbi olmak üzere, olduğu gibi kabul
olunmalıdır. Bir sürü masal düzmekle veya ağız kalabalığı
etmekle değil, daha iyi ölçülerle, daha inandırıcı deney-
lerle veya eksiksiz kuramlarla yetkinleştirilebilir.

Bilimin objektifliği ve seçme yapmama zorunluğu
ilerlemesi için bir engel değildir. Bilimin toplumsal bü-
yük değeri bu özelliklerindedir. Herkes çekinmeden, dü-
rüst araştırmaların sonuçlarını kabul edebilir. Halkın bi-
limden başka tamamen kabul edebileceği hiçbir bilgi
alanı yoktur. Bu yönden, bilim uluslararası barışın daya-
nağıdır.

Bilim adamları bir dâva uğrunda savaşmak ve yenil-
meyi kabul etmemek bakımından, siyaset ve din adamları-
ndan ayrılırlar. Onlar yanlışlarını düzeltmeğe hazırdır-

lar hep. Nasıl, daha iyi bir âleti kabule hazır iseler, aynı sebepten, daha iyi bir kuramı da öyle kabule hazırdılar. Çünkü bir kuram da, bir âlet demektir. Kullandıkları âlet artık işe yaramazsa, daha iyisini bulup yerine koymaya bakarlar. Bilim adamlarının bu durumları (isterseniz buna dogmatik olamamak deyin) durmadan denenmiştir. Hele eski kuramları sarsan yeni kuramların ortaya çıktığı bu yüzyıl başlarında (Quanta ve görecilik kuramları). Bunlar bilim adamlarını, her şeyi yeniden gözden geçirmek zorunda bırakan kuramlardır. Bu, kafaları yorgun olan ve kendi eski alışkanlıklarını devam ettirmeyi hiç bir şeye değişmiyen yaşlılar için çok güçlü. Ama bu yüzden ne ayaklanmalar oldu, ne kavgalar, ne de işkenceler. Bilim adamlarının kafası yeni düşüncelerimizin eskilerinden iyi olduğuna yatar yatmaz, sızlanmadan, kinsiz garezsiz, eski düşüncelerini bırakıverdiler.

Hepimiz özgürlük ve demokrasiye muhtacız. Ama bunlara bilimde yer yoktur. Sanatta veya dinde, herhangi bir düşünce alanında istediğimizi düşünebiliriz. Ama bilimde değil. Güneşin dünyanın etrafında döndüğünü, dünyanın dümdüz olduğuu düşünmekte özgür değiliz.

Bizim özgürlüğümüz, gerçekte, çok daha sınırlıdır. Hiç bir zaman akın kara olduğunu söylemekte özgür değilizdir. İspatlanmış bir gerçeği yadsımakta, yine ispatlanmış (ama pek o kadar açıkça değil) hakkı reddetmekte özgür değiliz. Duyup içimize sindirdiğimiz güzelliğe yüz çevirmekte özgür değiliz. Çok önemli işlerde gelgeç hevesli olmakta özgür değiliz. Bizim özgürlüğümüz, yalnız yurdun yasaları ve töreleriyle sınırlı değil, aynı zamanda, gönlümüzün ve vicdanımızın, her şeyden önce de aklımızın buyruklarıyla daha da sınırlıdır. İnsan adına lâayık olduğumuz zamanlar, vahşiler denli sorumsuz davranmakta da özgür değiliz.

Eski çağlardan beri bilimle tanrıbilim arasına girmiş olan anlaşmazlık önerebilir. Ama, bilimle boş inanlar arasında, yâni akılla akıl dışı şeyler arasında sonsuz bir savaş vardır. Birçok kadın ve erkeğin içinde yer etmiş olan boş inanların zararsızlarını kolayca unutabilir, bağışlayabiliriz. Fakat teşkilâtlı boş inanlara, örneğin sim-

yacılığa, münecimliğe, kâhinliğe ve her çeşit falcılığa göz yumamayız. Boş inanlar veya sihir, bilimle dinin yanı başında gelişmiş ve yalnız bilisizlerce değil, iyi eğitim görmüş olmakla beraber bilimsel öğretimi olmayan kimselerce de birbirine karıştırılmıştır. En korkunç boş inanlar, bilim kılığına bürünmüş olanlar, bilgisiz kimseleri aldatanlardır. Bilim, daha doğrusu, düzme bilim o zaman kötü niyetli insanların emrinde soysuzlaşır.

İnsan yaradılış bakımından akıl dışı şeylere eğilimlidir. Olağanüstü şeylere ve sihre karşı olan düşkünlüğü bütün benliğine öylesine işlemiştir ki, bunu bütün bütün söküp atmaya imkân yoktur. Bu sebepten, bahçemizdeki kurtlar ve çeşit çeşit parazitlerle nasıl savaşıyorsak, boş inanlarla da öyle savaşmalıyız. Bu savaş hiç bir zaman sona ermiş değildir. Boş inanlar, kafanın kurtlarıdır. Bunlar vücudumuzda yerleşen bitlerden daha da iğrençtir. Böyle bir benzetiş XIV ncü yüzyılın büyük Arap tarihçisi İbni Haldun yapmıştı: «Elbiseler için kir, leke temizleyen sabun neyse, matematik te kafa için odur.»

Salt din de, tıpkı bilim gibi boş inanlara göz yummaz. Ne var ki, dinin saf kaldığı pek olmamıştır. Çünkü din, herkesin, bilgisiz gibi bilgilinin, basit insanla bilge kişinin de ruh ihtiyaçlarını tatmin etmek iddiasındadır. «Ne mutlu akılsızlara gidecekleri yer cennettir» (Meta 5:3). Bu yüzden, hemen bütün dinler, ermişlere ve kutsal emanetlere gösterilen aşırı bağlılık ve boş inan belirtilerine göz yummağa mahkûmdurlar. Şunu da kafamızdan çıkarmıyalım: boş inanlar görecedir (nisbi); bugün bilim sınıfındaki birçok bilgi öğeleri, geçmişin canlı biliminin bir parçasıdır ve başka iklimlerde hâlâ bilim olarak kabul edilebilmektedir.

Dinsel hoşgörü yoksunluğu, inançtan doğar diyenler olmuştur bazı bazı. Bir insan kendi inancının doğru, başkalarınınkinin yanlış olduğuna domuzuna inanırsa, komşunun apaçık yanıltıya ve cehennemlik haline düşmesine göz yummayı bir cinayet sayar. Bununla beraber, din yobazlığının çok zaman inançtan ziyade şüpheden ve erinçsizlikten doğduğunu düşünesim gelir.

Softalarla yobazlar, sihirbazları baş tacı ederler. Çünkü, için için kendi inançlarından şüphededirler. Bunlar korkunç bir aşağılık duygusu içindedirler, vücut ve kafaları sakat bütün insanlar gibi, şarlatanların oyuncağı olurlar. Şunu akıldan hiç çıkarmıyalım: bulanık düşünceler, boş inanlar, özel ve genel haksızlıklar birbirlerine bağlı şeylerdir. Böylesine anlamsız şeyler üzerine sağlam hiç bir şey kurulamayacağı gibi, böylesine kirli temeller üzerine kurulan hiç bir şey de temiz olamaz.

Bizler bilim, akıl, açık düşünce ve dürüst adalet uğrunda savaşıyoruz: bütün bunlar birbirine bağlı şeylerdir. Sağlam ve cömert bir kültür, ancak bunlar üzerine kurulabilir.

Gerçek sevgisi bilimi, Tanrı ve insan sevgisi de dini yaratır. Güzellik sevgisi de sanatı yaratır. Öte yandan, boş inanlar ve sihir, karanlığın ve korkunun çocuklarıdır. Bunlar kendi başlarına, kıskançlık ve bulanıklıktan başka bir şey yaratmazlar.

Boş inanlarla kaçınılmaz savaşma ihtiyacını, Thomas Jefferson, Washington'daki anıtının altında koca harflerle yazılmış olan şu sözlerle ne güzel ifade etmiştir: «Tanrının huzurunda and içtim: insan aklına karşı yapılan zorbalığın her çeşidine karşı nefretim sonsuz olacaktır.»

BİZE GELEN ESERLER

Topal Koşma (Hikâyeler): Nezihe Meriç, Seçilmiş Hikâyeler Dergisi Yayını: 26, Ankara 1956, F. 1 lira.

Bir Dünya Ki... (Tiyatro Üzerine Denemeler): Suat Taşer, Seçilmiş Hikâyeler Dergisi Yayını: 24, Ankara 1956, F. 1 lira.

Şu Babamın İşleri (Hikâyeler): Carlos Bulosan (Türkçesi: Tarık Dursun K.) Seçilmiş Hikâyeler Dergisi Yayını: 23, Ankara 1956, F. 1 lira.

Türkçe Yakın Anlamli Kelimeler Sözlüğü: Hazırlayan: Mehmet Ali Ağakay, T. D. K. Sözlükler Dizisinin XII. su. Ankara 1956, F. 2 lira.

GÜÇ İŞ

YAŞAMAK güç iş yitmeden
Süren zamanda düzende
Karşı komak bunca düşmana
Tırnaklıya tırnaklıya beynini
Güç iş yaşamak evrende

Yaratmak güç iş kendi kendini
Her gün yeniden
Zorlamak sınırını sevginin düşüncenin
Güç iş erişmek
Bir ülke tadında özgürlüğe

Başaran

GENELLEME

Ferit Edgü

Kişinin Durumu :

YAŞADIĞIMIZ çağda insanoğlu büyük bir bunaltı içinde bulunduğunu, birşeye inanmamanın tedirginliğini iyiden iyiye duyuyor.

İnandığı doğruları yitireli, kutsal yargılara aldırışsız kalmayı öğreneli epey zaman geçti.

Şurası gerçek ki, topluma bağlanmak dendiği anda, — bunca yıl savaşla, geçmişteki aldatma ve bugünkü aldatmalarla kendi değerlerinin yittiğini gören insan — kendinden fedakârlık edeceğini anlıyor. Herhangi birisinin — geniş anlamıyla toplumun — uğruna kendinden vaz geçmeğe katlanamıyor. Bunun sonucu, kendi çapında da olsa, bir başkaldırma duygusu uyanıyor içinde. Çevresi dört beton duvarla çevrilmiştir. Başının üstünde alabildiğine geniş bir gök boşluğu var. Bu boşluğu, ve içinde bulunduğu loşluğu düşünüyor. Duvarlarda çatlak arıyor yıkmak için. Duvarları bilhassa kendinin yaptığını bilmiyerek.

Çoğu savaşmak gücünü bulmuyor kendinde. Hayatın bir anlamı bulunmadığında karar kılmış. Umutsuz bir sesle, çıkar yol yok diyor. Gününü gün etmek çabasında. Bütün sıkıntısının kendi yarattığı törelerden, alışkanlıklardan doğduğunu biliyor. Kendinin yıkabileceğine ise inanmıyor.

Bazılarında ise tutunacak dal bulamamanın, bulunup kırılmışlığın acısıyla, kendini bulma kaygısı atbaşı yarış ediyor, çekişiyorlar. Hangisinin kazanacağı kestirilemez.

Bu iki tip de **kurtuluş yolunu** ilgisizlikte bulmuşlardır. Buna bir çeşit sorumsuzluk öğretisi de diyebiliriz.

İki dünya arasında — her iki dünya ile de bağdaşamıyan kişilerin kurduğu — bir üçüncü dünya. Bu dünyanın kişileri, toplumu değiştiremeyeceksem, niye o beni değiştirsin düşüncüsü içindedirler.

Gerçekte insanoğlu üstüne ağırlığını duyuran eskimiş, yıpratılmış — bizzat kendisi tarafından — zamanının hiçliği altında ezilmiş, savaşını yapmaktadır. Bu büyük savaş toplum beğenisi, toplum töresi, toplum yasalarıyla. Savaş başlıyalı, yüzyıllar oldu. Sürüp gideceği muhakkak. Sonucunu kestirmek ise güçtür. Gelmiş geçmiş sonuçların en uzun süreni, bu olacak. Bu mutlu, ilginç sonuçta hiç kimse bir başkasının adına savaşmıyor. Çağımızın kahramanlık çağı olmadığı artık anlaşıldı.

Ne denli olursa olsun, kişi her iki durumda da mutlak bir ilgisizliğe eremez. Çevresiyle alış verişi devam ettikçe, — toplum yaşayışında zaten başka türlü olamaz — kaçmak istediği toplum ister istemez etkiyecektir ona. O bunun zorunlu olduğunu biliyor. Karşıt durumda kendisinden de vazgeçmek tehlikesiyle karşılaşacağını anlamıştır. Varlığını iliklerine kadar duyuyor. Özünü yitirmek davranışlarında çevresine bunu göstermek isteği — bilimsiz de olsa — beliriyor.

Giderek toplum düzeninde kendisini tedirgin eden bir takım haksızlıklara — gerek kendine, gerek başkasına yapılan — ilgisiz kalamıyor. Çünkü o daha baştan toplum baskısının bir haksızlıktan başka bir şey olmadığına akıl erdirmiştir.

İçinde bulunduğu durumun anlamına eremiyenlerin yanı sıra sıkıntıyı, anlamsızlığı duyan, fakat toplumca değer kabul edilmiş duyguları yitirmek istemeyen, bir takım sorumluluklara girmiş, toplumun kendince biçimlendirdiği kişiler de var. Bunlar ya hiçbir zaman savaşacak gücü kendinde bulmamış, ya da her zaman toplum baskısını duymuş, bundan kurtulamıyacağına inanmış kişilerdir. Sorumsuzlardan daha az mutlu, daha çok umutsuzdurlar. Umutları da — aldıkları bir piyango biletine, hayatın ucuzlayacağına, aylıklarına gelecek yıl yapılacak zamlar kabilinden — umutsuzluktan daha kötüdür.

Karanlıkta- Bir Işık:

Sanat erlerinin tek değişmez ve ortak yönü, toplum içindeki sözcülüğünün yanında, gelişen baş kaldırma duygularıdır. Sanat da bu duygunun, bu tedirginliğin verisinden başka ne ki?

Bugünün sanat eri kişinin davranışlarına dikkatle bakıyor. Durumunu kavlıyor. Çünkü, o da en azından onun kadar baş kaldıran, onun kadar sıkılan kişidir. Çevresinde yükselttiği beton duvarları yıkmak gücünü kendinde bulamıyan, insanoğlunun durumunu biraz daha gün ışığına çıkarmak... Bütün isteği bu.

Kişinin ilgisiz kalmadığı durumlardaki ışığı — bu alaca karanlıkta yanan soluk, titrek ışığı — ancak böyle sanatçılar görüyor.

İnsanoğlunun herşeyi anlamsız bulan yargısı, bir çaba göstermesine engel oluyor. İçinde derinden derine yeniye «yeniden başlamaya» uyanan hasret var. Sanat eri bu **yeniden başlama** gücünü, bu **yeni**yi gösterebilirse, belki insanca bir bağlantıya götürmek mümkün olabilir onu.

Bu, insanoğlunun kişiliğinden caymadan, kenid değerlerini pekiştirerek sağlanması gereken bir ilkedir. Bunlar geçmişle kurulan bağlantılar olamaz. Geleekten de aşırı umutvar yapamayız kişiyi. Yaşadığı anın önemini kavraması, bu anın mutluluğuna ermesi gerekiyor. Bu sonsuz bir süredir. Ve insanoğlu bu seçimi yapmıştır. Bunun olumluluğuna eremiyeceklerle şunu hatırlatmak yeter sanıyorum: Kişinin kendinden kaçmasını önlüyoruz böylece.

Sanırsam sanat erinin bundan daha önemli bir sorumluluğu olamaz. Kişi özünün toplum düzeninde unutulduğu anda, bu sanat eri için zorunlu bir sonuç oluyor.

İ N C İ

Alt damaklarındaki dişlerinden çoğu duruyor-
duysa da, üst damaktaki dişlerin çoğunu kaybet-
mişti. **Veba**, Albert Camus'den çeviren **Oktay**
Akbal (Sayfa: 37).

KURU OT

BİR akar su getirdi bana
Kenar mahallede kalan yüzünü
Tuttum kendimi yoksa düşecektim
Dokundum elimle saçlarına
Gene öyle ağaçların arasında bahar
Aynen yeni baştan sürüyor
Dudaklarında gözlerinde duran bahar
Nasıldı senden bana esen rüzgâr
Bir âlev gibi yalardı yüzümü
Daha fazla kaldırdı inadına
Ellerimin üzerinde duran elin
Baktım gökyüzüne akşama yakın
Parçalanmış bir avuç bulut
Ağır ağır dallarının arasına girecek
Duracağım bir sokak köşesinde
Sen uzaklaşacaksın Apollinaire yaklaşacak
Penceremize vuracak çiçekli bir dal

Biraz ekmek bir avuç umut
Dalıp gitti fakir gözlerim
Bütün yoksulların göz yaşları bende
Tütün kokan parmaklarım sarı
Uzatıyorum işte bak
Oysaki akıyor nehirler durmadan
Çarpıyor kahraman yürekler sessizce
Bizse tenhada yaprak yaprak
Karanlık bir su gibi düşünüyoruz

Ö. F. Toprak

UNUTAMADIĞIM

AÇARDIN, yalnızlığında
Mavi ve yeşil.

Açardın
Tavşan kanı, kınalı, berrak.
Yenerdim acıları, kahpelikleri...

Gitmek
Gözlerinde gitmek, sürgüne.
Yatmak
Gözlerinde yatmak, zindanı.
Gözlerin hani?

«To be or not to be» değil,
«Cogito ergo sum» hiç değil.
Asıl iş anlamak, kaçınılmazı.
Durdurulmaz çığı,
Sonsuz akımı...

İçmek
Gözlerinde içmek, ayışığını.
Varmak
Gözlerinde varmak, can tılsımına.
Gözlerin hani?

Canımın gizlisinde bir can idin ki,
Kan değil, sevdamız akardı geceye,
Sıktıkça cellât, kemendi...

Duymak
Gözlerinde duymak, üç - ağaçları.
Susmak
Gözlerinde susmak, ustura gibi...
Gözlerin hani?

Ahmet Ârif

BİR ELEŞTİRMECİYE

Halim Yağcıoğlu

RAPOR gazetesinin ikinci sayısında «Kitaplar, Edebiyatın Donkişotları, Tenkit, Kimseye Etmem Şikâyet Ağlarım ben Halime» başlıklı yazılarınızı okudum. Diyebilirim ki, hemen bütün yazılarda kendiniz, birinci plânda yer almışsınız. Yâni, siz o yazıları, oturmuş bana nasıl cevap verirler diye düşünmüş, sonra yazmışsınız. Bu tertipli «usta...» lüğünüze hayran kaldım. (Burada kullandığım ustalık, sizin kendi kendinize vehmettiğiniz bir hayalcilik olduğu için tekrarlandı.) Burada şunu demek istiyorum. Siz, eleştirme maskesi altında kendinizi aktüaliteye düşürmek, adınızdan söz açtırmak, ün yapmak istiyorsunuz... İşte bu durumunuzu peşinen belirttikten sonra yazılarınıza geçebiliriz.

Sayın bay, TENKİT başlıklı yazıyı Bay Ataç'ın okuyup okumadığını bilmiyorum. O yazınız cidden düşündürücü... Ataç'a takılanlara kızıyor, bay tenkitçiyi adetâ savunuyor, avukatlığını yapıyorsunuz... Bu neden, sorabilir miyim? Bir genç, bir düşünür, bir şiir heveslisi Bay Ataç'ı beğenip beğenmemekte hürdür. Ona hiç kimse kalkıp ta ille sen Ataç'ı seveceksin, beğeneceksin diyemez, beğenmiyeceksin, sevmiyeceksin diyemiyeceği gibi. Siz kurnazca tertiplerle bir yandan gençleri azarlıyor, öteki yandan da hoş gitmek, ümitlenmek hevesiyle Bay Ataç'ı hafiften hafiften okşuyorsunuz. Çok kurnazsınız doğrusu... Ama ne yazık ki, bu kurnazlığınız sırtıyor. Sizin gibi kişilerin oyunları daha gizli olmalı değil mi? Gençleri azarlarken, niye kendinizi azarlamıyorsunuz? Hiç olmazsa onlar doğru bildiklerini açıkça söylemek cesaretindeler. Sizse, dolambaçlı yollardan hoş gitmeğe çalışıyorsunuz. Ataç, hakkımda yazı yazsın, kitabımı övsün istiyorsunuz. İşte TENKİT'deki amacınız.

KİTAPLAR başlıklı yazınız ayrı bir âlem... Turhan Oğuzkan'ın YENİ UFUKLAR DERGİSİ YAYINLARI arasında çıkan DERTLEŞME'si adetâ size dert olmuş... Oturmuş iki büyük sütun yazı döşenmişsiniz. Turhan Oğuzkan'ın şiirleri çağımızdan habersiz, tümüyle eski, yavan şeyler demek istiyorsunuz. Kanılarınızı değiştirmek istemem .Düşüncelerinizde serbestsiniz. Yalnız insanı düşündüren taraf, bu yazınızda da Turhan Oğuzkan'ı vasıta olarak kullanışınızdır.

Sizin amacınız, Turhan Oğuzkan'ın DERTLEŞME'si değil, Vedat Günyol'dur. Üstü kapalı da olsa, ona çatıyor veya çatmak için bahaneler arıyorsunuz. Vedat Günyol'un cevap vermesini istiyorsunuz. Günyol, size cevap verir mi, vermez mi bilemem. Ama sizin isteğiniz bu. Aktüaliteye düşmek... Ne denir insanların türlü türlü değerleri var. O yazınızın bir yerinde: «ön yargılardan çekinirim. Gerktiğinden çok hoş görünür davrandığım söylenir. Doğrudur da...» buyurmuşsunuz. Sizin yazılarınızı okuyanlar varsa, onlar bir otoriteyle karşı karşıya kaldıklarını sanacaklardır. Çünkü ifâdeniz bu heveste. Edebiyattaki yeriniz ve hizanız bizce bellidir... Siz, eleştirmecinin en önemli kıymeti olan «tarafsızlıktan da» yoksunsunuz. Sevdiklerinizi şişiriyor, sevmediklerinizi veya yıldıklarınızı batırmaya çalışıyorsunuz. Sizin DESTENİN 70. inci sayfasındaki sayın bay için yazdıklarınızı bir düşünseniz, bir daha elinizi kaleme uzatmağı göze alamazsınız ama, ne yapalım ki, bugünlerde ucuz kaabiliyetlerle dolma istidadını gösteren edebiyat alanımız, ayrıca Donkişotları da barındırıyor.

Şimdi siz bana «Turhan Oğuzkan'ı ve Vedat Günyol'u dolayısıyla de olsa, savunmağa kalkıyorsanız, bu sizin vazifeniz mi?» diyebilirsiniz. Size kısaca cevabı. Oğuzkan'ın kitabının basılmasında benim de payım var. Gerek değerli şairi, gerekse Vedat Günyol'u ölçsüz, gayeli yazınıza ben muhatap ettim. Onlardan ayarsızlığınızdan ötürü özür dilerim.

OSCAR WILDE

bir sabah - bir o sabah
 ışıdı kuşların kolu kanadı
 ellere bir kıvanç düştü . ve bir adam
 bir o adam
 uyandı bir kez gün ortası
 bir sevinç düşüncesi -
 sevinç uçuştu
 gencecik bir elma dalına kondu
 elmalar koktu ekşiden -
 sevinç düşüncesi ellerinde
 güldü adam . sevdi adam
 öldü adam
 sevincine bir heykel yapmalıydı
 söyliyemezse sevincini
 çıldıracağını sandı
 bu dünya topraksız dünya
 çamursuz susuz dünya
 bu adam - bir o adam
 yapamazdı heykelini çamursuz
 gözler koyamazdı - eller ayaklar donatamazdı
 söyliyemezse sevincini
 çıldıracağını anladı
 bir anlık sevinç düşüncesi
 neydi . bilemedi
 sevincine çamurdan bir heykel yapmalıydı
 adam - bir o adam
 anladı
 söyliyemezse sevincini
 çıldıracağını sandı
 hayatında tek kadının
 anasının heykelini kırdı - attı
 onunla sevincin
 bir anlık sevincin heykelini yaptı -

Özdemir Nutku

HAYDUTLAR

M. K.

BÜYÜK Tiyatroda «İki başlı kartal» başarısızlığa uğradıktan sonra, yerini Alman şairi Schiller'in «Haydutlar» adlı dramına bıraktı. Haydutlar, Schiller'in ilk eserlerinden olup, onun büyük dehâsını müjdeliyen ve hürriyet aşkını büyük bir coşkunlukla anlatan en kuvvetli dramlarından biridir. Şair, toplumdaki haksızlıkları bir haydut çetesi vasıtasıyla düzeltmek tezi üzerine yazdığı ve cumhuriyet fikirlerini savunduğu bu eseri, bastırmak işin uğraşmışsa da, hiç bzir kitapçı ona değer vermemiştir. Nihayet, 1781 de onu kendi parasiyle bastırdı. İlk defa 1782 yılı Ocak ayının on yedisinde, Mennheim tiyatrosunda oynattı. Daha ilk temsilinde büyük bir ilgi görerek, şairin tanınmasına sebep oldu.

Haydutlar dramında aşırı bir hürriyet düşüncesi hâkimdir. Dramın karakterleri çok çeşitli ve şairin kendine has dokunaklı duyularıyla yuğrulmuş, taşkın kişilerdir. Schiller'in eserlerini tenkit edenler, Goethe'deki kişilerin hayattan alınmış olduğunu, Schiller'inkiler ise kendi dünyasında ve kafasındaki düşüncelerle yuğrulmuş insanlar olduğunu ileri sürerler. Bu doğrudur. Schiller hayata yabancı kalmıştır. Görmek istediği kimseleri nasıl hissederse, dimağında öyle yuğurup, öyle yazmıştır. Çünkü hiçbir sanatçı etrafında yaşayan canlılarla kendi yarattığı insanlar arasındaki ayrılığın ne derece gerçeğe yakın olduğunu iyiden iyiye inceliyemez. Schiller, coşkun duyularını tamamiyle dolu dizgin koyuvermiş bir sanatçıdır. Eserlerindeki tipleri hayatında karşılaştığı insanlardan almış, fakat kendi sınır tanımaz düşünce ve duygularını onlara aşmıştır. İşte bunun içindir ki, Haydutlar'daki kişilerin duygu ve davranışları da biraz aşırı görülebilir. Bu sebepten, dramı en iyi anlayıp sahneye koyacak kimsenin bir Alman rejisörü olacağını düşünen Devlet Tiyatrosu Genel Müdürlüğü, Almanya'dan Walter Thomas'ı getirtti. Eser

onun kudretli eliyle sahneye kondu. Rejisör, bu çok tablolu dramın, seyirciyi sıkıp ilgisini kaybettirmeden seyredilebilmesinin, bazı uzun tirad ve sahnelerin çıkarılmasıyla mümkün olacağını düşünerek, bunu ön plâna almış. Sahneye verdiği meyille de, perspektif oyunlarından faydalanmış. Hele şölen sahnesini parmaklık arkasından göstermesi güzel bir buluş. Yalnız kişileri seçerken pek yerinde davranmamış. Meselâ dramın çok kuvvetli tiplerinden biri olan Spiegelberg'in Muzaffer Gökmene oynatılması, uygun olmamış. Eserin en hararetli tiradları kaybolup gidiyor. Eserin en başarılı oyuncusu, Franz Moor'u oynayan Yıldırım Önal'dı. Dramın üslubunu bozmadan, Franz'ın karakterini ve ihtiras çılgınlıklarını çok kuvvetle yaşattı. Seyirci de onun bu başarısını, bulunduğu her tabloyu alkışlamak suretiyle değerlendiriyordu. Bu güç rolü büyük bir başarıyla oynayan Yıldırım Önal, ilerisi için çok fazla ümit veren bir sanatçıdır. Franz'ın babası Maximilien'de Nihat Aybars, iyi bir kompozisyon meydana getirmiş. Charles Moor rolünü, Haluk Kurdoğlu ve Semih Serken oynadılar. Haluk Kurdoğlu, rolünde daha başarılı, heyecan ve ıstırasında daha içten, daha inandırıcıydı.

Böyle kuvvetli eserleri, kendi üsluplarını bozmadan seyirciye tanıtan Devlet Tiyatrosuna, gelecek tiyatro mevsiminin de hayırlı olmasını dileriz.

FİTNE ZEHRA

SÖZ aramızda fitne fucurdun,
Kim ne der yaradılış bu ya?

Kötü olmuş dedi seni, ortalık,
Ağızları torba değil ya...

Ne derlerse desinler aldırma!
Sen uzakta, biz uzakta...
Eden bulurmuş, inleyen ölürmüş,
Fitne Zehra, fitne Zehra!.

Turgut Yücel

SEZUANIN İYİ İNSANI

Bertolt Brecht

BERTOLT Brecht, Avrupa'da en çok sözü edilen oyun yazarlarından. Hentüz hiç bir eseri türkçeye çevrilmiş değildir. Aşağıdaki şiirler «Sezuan'ın İyi İnsanı» adlı oyunundan alınmıştır. Brecht bu eserde bir Çin masalından faydalıyor. Tanrılar iyi bir insan aramak üzere, yer yüzüne iniyorlar. Kimse inanmıyor onlara. Her yerde kötü karşılanıyorlar. Yalnız Sezuan kasabasında düşkün bir kadın onlara yer veriyor. Tanrılar da, rastladıkları bu tek insanı koruyor ve destekliyorlar. Shen Te, tanrılarının verdiği parayı işletmeğe başlayınca, hem işini yürütmenin, hem de insanlara iyilik etmenin ne kadar zor olduğunu anlıyor. Bir yandan tanrılara verdiği sözü tutacak, bir yandan da başına üşüşen sayısız fakirleri geçindirecek. Shen Te, çaresiz kalır. İnsanlara yardım etmek için zengin olacaksın. Zengin olmak içinse, insanları ister istemez kırmak zorunda kalacaksın. Shen Te türlü çarelere baş vuruyor. Tanrılar dönüşlerinde onu umutsuz bir durumda buluyorlar. Oyun, tanrılar da âciz bırakan bu meselenin çözülmesini seyretilerek bitiyor.

S.

DUMAN TÜRKÜSÜ:

Büyükbaba:

YILLARCA önce
Saçlarım ağarmadan
İşim iştir demıştim
Kurnaz olursam
Oysaki bugün gördüm ki
Yetmiyor kurnazlık aç karınları doyurmaya
Boş ver dedim
Kara dumana bak dedim
Yok oluyor karanlıklar içinde
Kıvrıla kıvrıla
Öyle olacaksın sen de

Adam:

Baktım ki
Hapı yutmuş çalışkanı onurlusu
Bari ben eğri yola sapayım dedim
Oysaki biz gibiler
Bu işde de dikiş tutturamıyor
N'olacak şaştım kaldım
Boş ver diyorum
Kara dumana bak diyorum
Yok oluyor karanlıklar içinde
Kıvrıla kıvrıla
Öyle olacaksın sen de

Genç kız:

Diyorum ki
Umut yok eskilerden
Zaman yapar her şeyi zaman yıkar
Açıkmiş kapılar biz gençlere
Ardına kadar
Ama hiçliğe götüren kapılar
Onun için ben de boş ver diyorum
Kara dumana bak diyorum
Yok oluyor karanlıklar içinde
Kıvrıla kıvrıla
Öyle olacaksın sen de

SEKİZİNCİ FİLİN TÜRKÜSÜ:

Y EDİ fili vardı Bay Dschin'in
Bir fili daha vardı ayrıca
Yedi fil azgın sekizinci uysaldı
Yedisini de o kollardı ama
Tez olun tez olun
Bay Dschin'in ormanı
Karanlık basmadan önce
Düzene sokulmalı
Gece olmak üzere

Yedi fil ormanda didinir
Gezer bay Dschin sekizincinin üstünde
Sekiz numaralı bütün gün tembelce
Gözcülük etmiştir yaptıkları işi seyretmiştir

Tez olun tez olun
Bay Dschin'in ormanı
Karanlık basmadan önce
Düzene sokulmalı
Gece olmak üzere

Canlarına yetti yedi filin
Boş verdiler ağaç köklemeye
Kızdı yedisine sinirlendi bay Dschin
Bir ölçek piring verdi sekizinciye

Ne buyrulur buna
Bay Dschin'in ormanı
Karanlık basmadan önce
Düzene sokulmalı
Gece olmak üzere

Yedi filin vedisi de dişsizdi
Yalnız sekizincinin dişi vardı
Güçlüydü sekiz numara okudu canlarına
Öteden seyretti bay Dschin güldü buna

Tez olun tez olun
Bay Dschin'in ormanı
Karanlık basmadan önce
Düzene sokulmalı
Gece olmak üzere

SHEN TE KONUŞUYOR:

S U eski buyruğunuz yok mu
Hem yaşa hem iyilik et

Yıldırım çarpmış gibi ikiye böldü beni
Bilmiyorum nedense iyilik edemedim
Ne kendime ne de başkalarına
Çok güç kişinin yardım etmesi hem kendine hem başka-
larına

Çok güç dünya işleri yoksulluk çok umut yok
Elini uzatsan kolunu koparıyorlar
Yoksullara yardım eden
Kendisi yoksul oluyor
Göz göre göre açlıktan ölsün de biri
Sen diren kötülük yapmakta
Kimsenin harcı değil bu
Nereden neyi alsaydım kendimden verebilirdim ancak
Yıkıldım kaldım İyi niyetlerin yükü
Çökertti beni ama haksızlık ettiğim zaman
Böbürlene böbürlene dolasıp en iyi etleri yedim
Bir terslik var gibi sizin dünyanızda
Neden kötüler övülüyor da
İyiler yeriliyor
Ben de herkes gibi şımarmak isterim
Hem kimsenin görmediği şeyleri gördüm
Analığım sokakta büyüt müştü çünkü beni gözüm pek
Ama yufka yürekliğimle kahroluyordum
Yoksulluğun karşısında kudurmuşu dönuyordum
Değiştiğimi sezdim o zaman
Ağzım köpürürdü donakalırdı iyi sözler
Oysa ki çevremin meleği olmak isterdim hep
Sonsuzdu cömertliğim başım göğse ererdi
Mutlu bir yüz görünce
Cehenneme atın beni ne yaptım
Komşularıma yardım etmek için
Sevgilimi sevebilmek için
Oğlumu yoksulluktan korumak için yaptım
Sizin büyük tasarılarınız için ey Tanrılar
Ben zavallı insan küçük kalıyordum

Türkçesi: TEO

SAYGISIZ BÜYÜKANA

Bertolt Brecht

BÜYÜKBABAM öldüğünde, büyükanam 72 yaşındaydı. Büyükbabamın küçük bir taş baskısı evi vardı. Orada iki üç yardımcısı ile ölünceye kadar çalışmıştı. Hizmetçisi yoktu büyükanamın. Tek başına bütün işi görür, kapısı bacası sallanan evi siler süpürür, çoluk çocuğun yemeğini pişirir, kocasını, kocasının yardımcılarını derleyip toparlardı. Kısa boylu, zayıf bir kadındı. Kertenkeleye benzeyen canlı gözleri vardı. Ama az konuşan kadınlardandı. Doğurduğu yedi çocuktan beşi yaşamıştı ancak. Yıllarca çalışmakla, çabalamakla, didinmekle geçmişti ömrü; çökmüştü artık.

Oğlanlardan ikisi baba evinden uzaktaydılar. İki kızı da Amerikaya gelin gitmişti. Yalnız en küçük oğlan, biraz hastalıklı olduğundan, aynı şehirde kalmış, kitap basmanlığını seçmiş, üstelik de kalabalık bir aile babası olmuştu.

Büyükbabam öldüğü gün, büyükanam tek başınaymış evde. Çocuklar, büyükananın durumu ne olacak diye birbirlerine mektuplar yağdırdılar. Çocuklardan biri yanına almalıydı anasını, ya da basman oğlu çoluk çocuğu ile birlikte anasının yanına taşınmalıydı. Büyükanam hiç yanaşmadı bu dileklere; para verebilecek durumda olan çocuklarından her ay ufak bir yardım istedi, o kadar. Kocasının baskı evini satmıştı, ama baskı evinin öteye be-riye borcu olduğundan, eline çok az para geçmişti.

Bu yaşta yalnız yaşanmaz diye bir hayli direndi çocuklar, ama kulak asmadı büyükanam. Çocuklar da çaresiz razı oldular, her ay biraz para göndermeğe başladılar. Pek de yalnız sayılmazdı büyükanam, basman amcam, aynı şehirdeydi ya! Amcam, büyükanam için günü gününe

kardeşlerine haber vereceğine söz vermişti. Gerçekten de hep yazıyordu babama; edindiğim bilgiler, bu mektuplardandır. Bir de, iki yıl önce babam anasını görmeğe gitmişti; döndüğünde bir sürü şey anlattı bize.

Tek başına oturuyormuş o büyük evde. Amcam çok kızıyormuş, dört çocuğu, bir karısı ile, iki küçük odacığa zor sığıyorlarmız zavallılar. Ama büyükanam anlamamazlıktan geliyor, arayıp sormuyormuş bile oğlunu. Bütün yaptığı da, dört torununu pazar günleri çaya çağırmakmış. Altı ayda bir de oğlunun evine uğrar, gelinine biraz yardım edermiş, hepsi o kadar. Sizin evde sıkılıyorum kızım, çok dar burası der, kaçarmış. Amcam babama, anası için verdiği raporda bu tümceyi bir ünlemle süslemişti. Babam merak etmiş, anasının bütün gün ne yaptığını sormuştu. Gelen cevap ürkünçtü: anamız öğleden sonra sinemaya gidiyor!

Otuz yıl önce sinemaya gitmek pek doğal karşılanmazdı. Hele çocukları hiç akıl erdiremediler bu hevese. O zamanlar sinemaya gitmek pis, berbat, havasız yerlere gitmek demektir. Saygı değer kişilerin gidecekleri yerler değildi her halde. Kapı önlerindeki alacalı, bulacalı afişlerde: SEVİ, TUTKU, ÖLDÜRÜM resimleri göze çarpardı. Hem sonra sinemaya serseriler gider; bir de, karanlıkta öpüşebiliriz diye, sevişenler. Tek başına, yaşlı bir kadının sinemaya gidişini, bu küçük şehrin halkı herhalde iyi karşılamıyacaktı. Sanra, başka bir yönden de büyükanamın sinemaya gidişini iyi karşılanmadı. Giriş parası çok değildi belki, ama sinema ne de olsa bir eğlence yeri idi... Eh eğlenceye verilen para sokağa atılan para demektir... Sokağa para atmak da saygısızlık demektir!

Büyükanam yalnız oğlunu değil, eski dostlarını da görmeğe gitmiyor, kadınların toplantı günlerine de boş veriyormuş! Ama kötü sokakların birinde bir kundura esikisi varmış ki, onun dükkânından hiç çıkmıyormuş. Hem buraya günün her saatinde ıssız kalmış garson kızlarla, boşta gezen bir takım düşkün herifler de uğruyormuş. Esikici, orta yaşta, çok gezmiş, bir baltaya sap olamamış, üstelik içki içen sarhoş herifin biri... Her halde büyükanamın ahabplık edeceği kişilerden değil. Amcam bir seferin-

de söyleyecek olmuş, büyükanam kızmış: «Adam yaşamış, görmüş geçirmiş, bütün dünyayı dolaşmış» diyerek susturmuş oğlunu. Karşısındakini susturmasını çok iyi bilirmiş büyükanam.

Babasının ölümünden altı ay sonra, amcamdan şu mektubu aldık: ihtiyar anamız gün aşırı lokantaya gidiyor! Aman Yarabbi, bu ne tüyler ürpertici bir haber! Oysaki bu kadın, ömrü boyunca bir sürü insanın yemeğini pişirmiş, kendisi yalnız artıklarla yetinmişti... Şimdi ne yapıyor? Lokantaya gidip orada yiyor! Ne oldu bu ihtiyarcığa?

Babam bir iş için yolculuğa çıkmıştı. Büyükanamı da görmeğe gitti. Babam gittiğinde, büyükanam şapkası başında, sokağa çıkmağa hazırlanıyormuş. Babamı görünce, şapkasını çıkarmış başından, kırmızı şarabından bir bardak doldurmuş, bir kaç kurabiye koymuş babamın önüne. Karşısına geçmiş oturmuş; çok rahat bir hali varmış, ne iğneleyici cadalozlardan, ne de somurtkan bir ihtiyar. Bizleri sormuş, çok ilgilenmemiş ama, yalnız oralarda kilise var mı bari, demiş. Bu konuda, tam eski büyükanamızmış. Her yer arınmış pırıl pırıl, kendisi de pek sıhhatli görünüyormuş. Yalnız bir seyde şaşırmış babam; anası ile birlikte büyükbabamın mezarına gitmek isteyince: «Sen yalnız gidebilirsin, on birinci sıranın soldan üçüncü mezarı; ben daha bir yere gitmek zorundayım!» demiş. Amcam bunu duyunca: herhalde eskicinin dükkânına gidecekti, demiş. Ben burda iki delikte üst üste oturayım, aldığım para ile zor zar geçineyim, üstelik soluk darlığından gebereyim de, o koca evde tek başına otursun...

Her ne kadar babam otele yerleşmişse de, anam beni burada bırakmaz, yanına alır sanmış; ama yanılmış, büyükanam hiç oralı olmamış. Oysaki eskiden evde yer bile olmasa, anası kızar; ne diye parayı sokağa atıyorsun, eve gel, burada kal diye dayatırmış.

Anlaşılan büyükanam bütün geleneklerden kurtulmuş, sonuna yaklaşan hayatına başka, yeni yollar seçmiş. Babam şakacı, anlayışlı bir adamdı kızmadı anasına. Amcam da: «Ben çok iyi gördüm anamızı, ateş gibi hâlâ, bırak

canı ne çekerse yapsın» dedi. Peki ama, acaba büyükananın canı neyi çekiyordu?

Önce şu haber geldi: bayram değil, seyran değil, günlerden bayağı bir perşembe günü, büyükanamız bir büyük at arabası kiralamış gezmeğe gitmiş. Bu at arabalarını ben de hatırlarım. Büyükbabamı görmeğe gittiğimizde bizi böyle bir arabaya bindirmiş gezdirmişti. O zamanlar büyükanamız evde kalır, gelmek istemezdi bizimle.

Sonra gelen haber şuydu: Trenle iki saat uzakta olan büyük K. şehrine gitmiş. At yarışları varmış da... Büyükanamız at yarışlarına gitmiş, evet! Amcam deliye dönmüştü artık. Bir doktora mı baş vursak diyordu. Babam mektubu okurken güldü, doktor moktor istemez diye yazdı.

Büyükanam K. şehrine yalnız gitmedi. Yemek yediği lokantada çalışan sakat bir kızla beraberdi. Bu sakat kız büyükanamın hayatına karışmışa benzer artık. Her gün birlikte sinemaya gidiyorlar, eskicinin dükkânına da götürüyor bu kızı — ha, bu eskici de meğer sosyal demokratın biriymiş — iki kadın hem kafaları çekiyor, hem de evde mutbaktaki iskambil oynuyorlar... dedikodular almış yürümüş.

«Bu sakat karıya bir şapka aldı görme; üstü sıvama çiçeklerle süslü, oysaki kızımın okula giyecek önlüğü yok» diye sızlanıyordu amcam. Gelen mektuplar, gün geçtikçe isterik bir hal alıyordu, durmadan. «Anamızın saygısızlığı» diyor da, başka şey demiyordu amcam. Babam döndüğü zaman anlatmıştı: kaldığı otelci babama gülerken göz kırpmış: Valdeniz bayan, iyi vakit geçiriyor, öyle duyuyoruz» demiş.

Ama işin doğrusu şu; büyükanamız öyle parayı sokağa filân atmıyordu. Lokantada yemediği zamanlar, evde iki yumurta kırıyor, çok sevdiği ucuz kırmızı şarabından bir bardak içiyor, biraz da kurabiyeyle yetiniyordu. Oturduğu evi gene eskisi gibi tek başına temizliyor, derli toplu tutuyordu. Yalnız, çocukların haberi olmadan evi ipotek etmiş, para almıştı. Bu parayla ne yaptığını hiç öğrenmedik. Belki eskiciye vermiştir. Çünkü büyükanamın ölümünden sonra, herif başka bir şehre gitmiş, büyük bir

dükkân açmış, eskicilikten kurtulup ısmarlama kundura yapmağa başlamış.

Büyükanamın iki hayatı oldu. İlki: genç kızlığı, kadınlığı, analığı diyelim. İkinci hayatı: tek başına yaşayan, kimseden sorumlu olmayan bir Bayan B... Az ama yete-
rince parası olan ihtiyar bir kadıncık. İlk hayatını altmış yıl çekmiş; ikincisi ancak iki yıl sürmüş. Son altı ayını, akli başında olan insanların yapamayacağı gibi geçirmiş: yaşadığı şehri çok severdi, sabahın üçünde kalkar, sokaklara düşer, bomboş şehrin sokaklarında dolaşmaktan tat ahırdı. Zavallı, yalnız yaşayan ihtiyar bir kadına arkadaşlık etmek gerektiğini düşünen çevrenin papazına yüz vermemiş, ama isterseniz birlikte sinemaya gidelim demiş!

Büyükanam kendisini yalnız kalmış saymıyordu ki... Anlaşılan eskicinin dükkânı eğlenceli bir yerdi, oraya hep şakacı, genç insanlar geliyor, bir sürü hikâyeler anlatıyor, büyükanamızı eğlendiriyorlardı. Eskicinin dükkânında bir şişe kırmızı şarap, hep hazır dururdu. * Bu şarap yalnız büyükanamandı, kimse el süremezdi ona. Ama büyükanam da kimi zaman ordakilere sert içkiler taşırdı. Kadehleri doldururlar, şehrin saygı değer kişilerini birlikte çekştirirlerdi.

Bir güz öğle sonrasında, hiç beklenmedik bir zamanda hem de penceresinin önündeki koltukta otururken ölüverdi. «Sakat karı» yanındaydı, herhalde sinemaya gideceklerdi. Öldüğü vakit 74 yaşındaydı büyükanam. Bir fotoğrafını gördüm. Ölüm döşeğinde çekilmiş; çocukların her birine gönderdiler birer tane. Küçük, çok buruşuk bir yüz, ince dudaklı geniş bir ağız çarpıyor göze. Her şeyi küçük bir kadın, ama hiç bir bayağılık yok yüzünde. Uzun tutsaklık yıllarını da, kısa özgür hayatını da son damlasına kadar tatmış bir insan.

Türkçesi: A. Cimcoz

BİZE GELEN ESERLER

Kavak Yelleri (Şiirler): Ertuğrul İlter Erkeskin, Bursa 1956, F. 1 lira.

D Ö N Ü Ş

Orhan Duru

YOKUŞU yavaş yavaş çıktılar. Arkadan bakınca şöyle gözüküyorlardı: Kısa boylu, zayıf olanının pantolonu eski bir askıyla tutturulmuştu. Omuzları çöküktü. Öbürü — iri yarı olanı — sırtında bir çuval taşıyordu. Çuvalın içinde canlı birşey vardı. Oynuyordu. Adamın ensesi kalındı ve ensede kararmış kayış gibi bir deri. Mahalle bakkalının önüne gelince yavaşladılar. Dükkân fluorressans lâmbalarla aydınlatılmıştı. Mahalle bekçisi bir sandalye atmış, dükkânın önünde oturmuştu. Çuval taşıyan adam, ışıktan tedirgin olmuş gibi, boştaki elini gözlerine kadar kaldırdı. Öbürü güldü. Bekçi bunları gördü. Kısık bir sesle «Bana bakın.» dedi. «Siz aşağıda gecekondularda oturmuyor musunuz?»

«Evet!» «Ne işiniz var sizin burada böyle?»

İri yarı olanı bekçiye doğru bir adım attı. Öbürü ceketinin eteğini tuttu. Sonra birbirlerini dürttüler. İri yarı olanı: «Adım Ahmet Çiriş, bay bekçi...» dedi. «Arkadaşımın... Haaa. Onunki yoktur.»

«Değil. Ne işiniz var sizin burada diye sordum.»

Kısa boylu zayıf olanı, bekçiye doğru ilerledi. Askısını çekti. «Sahi, ne işimiz var burada bizim bay bekçi?»

«Şunlara bakın, siz kendinizi ne sanıyorsunuz be?»

«Biz kendimizi hiç birşey sanmıyoruz.»

«İyi öyleyse...»

Ahmet Çiriş söylendi: «Ne demek bizim buralara çıkmaya hakkımız yok mu?»

Bekçi canı sıkılarak: «Var.» dedi. «Var ama ne de olsa şüpheli... şüpheli... ee... celbeder.»

«Bu apartmanlar, köşkler, hanım evlâtları yerine şüpheleniyorsan, hiç korkma... Biz gene de namusluymuz. Öyle değil mi?»

Kısa boylu arkadaşı kıs kıs güldü.

Birdenbire dükkânın içinden bir adam çıktı. Başı kabak. Kıpırmızı burunlu birisi. Adamları görür görmez telâşla bağırmağa başladı: «Tanırım ben bunları. Bunları tanırım. Şimdi, şu anda, biraz önce ruhum sıkılmamış olsaydı, belki bunları tanıyamıyacaktım... Burada bu sözlerimden hepiniz pay almalısınız. Demekki insan ruhu sıkılınca... ne demek istiyorum... evet, sıkılınca daha çok dikkatli oluyor. Başka bir zaman olsaydı buradan burnumu kıvrıp geçerdim.»

Adam bir elilni havaya kaldırdı. Bu el bir bira şişesi tutuyordu. «Eyvah, benim üzgün vatandaşlarım... Sizi bunlar gibi kötü adamların elinden kurtarmak, olanca sıkıntılarınızı yok etmek için, görüyorsunuz ki, kendimi yiyorum, öldürüyorum. Her akşam votka - bira içiyorum. Bu sözümü dikkatle dinleyiniz: Şapka giymemiş olsaydım saçlarım dökülmiyecekti. Ben tanırım bunları. Kendimi nasıl biliyorsam, saçlarımın olmadığını nasıl biliyorsam, bunları da, bunları da...»

Bekçi heyecanla bağırdı: «Aman kendinize gelin bayım...»

Ahmet Çiriş'le arkadaşı hayretle adama bakıyorlardı. Adam, gözlerini açarak boğuluyormuş gibi devam etti.

«... biliyorum, Türkiye'de, nasıl Türkiye'de, hayır üzgün vatandaşlarım, belki de dünyada, yer yüzünde bunlar gibi insan taslakları, insanlara hükmederken, ben elerim, kollarım bağlı, böyle oturmuş bakıyorum...»

Korkunç bir ağlama nöbetine tutuldu. Hıçkırıkla hıçkırıkla ağlamağa başladı. Ahmet Çiriş, çuvalı arkadaşına verdi, atıldı. Bekçi de ayağa kalktı. Adama yatıştırmağa çalıştılar. «Kendinize gelin... Bırakın biz onların hakkından geliriz.» «Kimlerin?» «Onların canım. Bekçi, tut kolundan. Kendinize gelin.»

Yaşlı bir kadın, elinde file, baş örtülü, geldi. Şöyle bir baktı ağlayan adama. Sonra konuşmağa başladı.

«Ay... Yine mi Selman bey. Yine böyle içip içip ağlayacak durumlara mı düştünüz? Evdeki karınızdan, çocuklarınızdan utanın. Sizin hiç uslandığınızı görmiyecek miyim?»

Selman bey, kendisini tutan bekçiyle Ahmet Çirîşî silkip ayağa fırladı. Gökyüzüne doğru bakıyordu.

«Daha sözlerimi bitirmedim... Bıraksalar, bıraksalar, belki hiç bitmeyecek... Bu ihtiyar kadınlar olmasa, benim daha çok söyleyeceklerim olurdu. Bunlar böyle durup adamın önüne, söyle yapma, ayıptır, böyle yapma kötüdür, yukarı çıkma fenadır, aşağı inme kokar, deyip dururlar. Hep böyle işte... Hepsi ölecekler. Biz de öleceğiz ama, onlar bizden daha çok ölecekler. Yâni bizden daha önce ölecekler demek istiyorum... Bunlara gelince, bay bekçi. Ben senin yerinde olsam, bunları alır, doğru karakola götürürüm... Bunların hepsi bir muzurluk düşünürler. Kendi kötülükleri değil. Belki senden, benden iyidirler. Ne biliyoruz... Kötülüklerin yuvası oralarıdır, gecekondu-lar... Eeee, bir adam işsiz kalırsa. Sen de bilirsin ki, sen de bilirsin ki...»

Birden yokuşun başından «Yaşa, varol!» sesleri duyuldu. On, onbeş kişi, gürültüye koşarak geldiler. Hepsi üniversiteli öğrencilere benziyorlardı. Avazları çıktığı kadar «Yaşa Selman bey, yaşa, varol...» diye bağırıyorlardı. Ellerini patlatırcasına alkışlıyorlardı. Ahmet Çirîş'in kısa boylu arkadaşı. telâşla bir köşeye sindi. «Konuş, konuş.»

Selman bey, öksürdü. Elini kaldırdı. Kaldırdığı eliyle bir bira şişesi tutuyordu. Birkâç kişi güldü.

«Ey gençlik... Sizi karşımda gençliğin bir timsâli olarak görüyorum. (Alkış, yaşa sesleri.) Geçen konuşmamızdan bu yana çevremizde önemli olaylar oldu. (Ne oldu, ne oldu sesleri.) Söylemeyecektim ama olsun... Bir ihtiyar kadın, bana hakaret etti. (Kırmış o? Öldürelim diye bağır-malar.) Durun, durun, sizi her türlü taşkınlık hareketinden menederim... Soğukkanlı olmalısınız. Yarın iş gö-recek olan sizler, bu ülkenin en zorlu işlerini başaracak olan sizler, soğukkanlı olmalısınız. Şimdi konuşmamızın can damarına geldik. En büyük meselemiz... (Yerin dibine batsın mesele sesleri.) Yok yok meselemiz önemli oldu-ğu kadar...»

Selman beyi alkışlayarak omuzlarına aldılar. Bağırarak gürültü patırtıyla bir çırpıda yokuşun aşağısında kayboldular. Ahmet Çirîş, bir eliyle gözlerini oğuşturdu.

«Kimdi bu adam bekçi? Düş mü gördüm yoksa?»

Bekçi bıyığını sağ elinin baş ve işaret parmakları arasına aldı, sıvazladı.

«Hayır düş görmedin. Selman beydir bu... Kendisi fabrika sahibi. Zengin bir adam. İçti mi, zıvanadan çıkıyor. Ama, Allah yürü ya kulum demiş bir kere. Yokuşun başında büyük bir evi var. Güzel bir kızı var. Alkışlıyanlar da kızın isteklileri. Böyle babasına yaltaklanıyorlar... Bakmayın, çok okumuş bir adamdır ama, sonradan...»

«Evi şu sarı boyalı ahşap olanı mı?»

«Evet.» «Vay canına...»

Kısa boylu adam, sindiği yerden çıktı. Çuvalı sımsıkı tutuyordu. İçindeki canlı şey oynuyordu.

«Ahmet ulan, gidelim buradan, boğuluyorum.»

«Dur bakalım, çekinecek birşey yok.»

«Nasıl yok, bekçi var ya.»

Bekçiden bir homurtu yükseldi: «Korkmayın sizi yemem.» «Belki yersin.» «Ha, ha, ha.»

Ahmet Çiriş, gök yüzüne baktı, denize baktı. Arkadaşını yokuşa doğru çekti. Arkadaşı inat etti. Tam yola koyulacaklardı ki, bekçi dikiliverdi.

«Durun hey! Durun bakalım. O sırtındaki çuvalde ne var?» Kısa boylu adam çuvalı yere atıverdi.

«Demedim mi sana Ahmet?»

«Ne olacakmış yani. Bay bekçi, bu çuvalın içinde bir kedi var.»

«Kedi mi? Ne yapacaksınız kediyi? Yoksa bir yerden mi çaldınız.»

«Çalıp çalmadığımıza karışma.»

«Peki ne yapacaksınız?»

Küçük atıldı: «Söyleme be...»

Ahmet Çiriş onu koluyla itti. Bir adım ileri attı.

«Öldüreceğiz.» dedi. «Yukarı ağaçlıkların oraya çıkıp, orada boğacağız.» «Ama niye?» «Bilmem. Kanunlar kedi öldürmeyi yasak mı ediyor?»

Bekçinin gözleri kocaman kocaman oldu.

«Sizi namussuzlar, barbarlar, öküzler... Öküz oğlu öküzler...» diye avazı çıktığı kadar bağırdı.

Kısa boylu adam iyice korktu. Çuvalın ağzını açiverdii. Gözleri kocaman olmuş, kaba tüylü bir kedi, miyavlıyarak kaçtı. Kedinin boynunda mavi ipekten bir korde-lâ vardı.

«İşte bıraktık bekçi, kızma. İşte bıraktık...»

«Bu Selman beyin kedisi. Demek onun kedisini öldürecektiniz. Haydi defolun itler. Bir daha burada görmiyeyim sizi.»

Ahmet Çiriş'le kısa boylu arkadaşı, geri dönüp ağır ağır yokuşu inmeğe başladılar. Bekçi arkalarından bağırdı:

«Hey bana bakın. Neye boğacaktınız kediyi?»

Ahmet Çiriş, yüzünü ekşitip tükürür gibi:

«Sana ne?» diye cevap verdi.

BİZE GELEN ESERLER

İstanbul Enstitüsü Dergisi II:

Prof. Ahmet Ateş tarafından tertiplenmiş olan bu dergi, büyük bir emek ürünü olarak elimizde bulunuyor. 282 sayfadan ibaret olan bu dergide şu yazılar yer almıştır: «Kerem Kasideleri», Hikmet İlaydın — Şili Camii Şerifi, Ekrem Hakkı Ayverdi — Elements architecturaux chez les Turcs et Byzantins, Ekrem Hayri Ayverdi — Musiki eserlerimizde bir usulden diğerine ve mertebelerine yapılan geçkilerde hareket ve tebeddülü, Dr. Suphi Ezgi — Belgrad'ın iki muhasarası, Feridun Dirimtekin — Fetihten sonra İstanbul'da ilk Halvetî Şeyhleri: Çelebi Muhammed Efendi, Sünbül Sinân ve Merkez Efendi, Doç. Dr. Tahsin Yazıcı — Hicrî 1131 tarihinde Enderunlu şairler, hattatlar ve musikî sanatkârları, Rifkî Melûl Meriç — Fâtih Sultan Mehmed'in muhtelif seferlerine ait fetihnâmeler, nşr. N. Lugal, A. Erzi — Arapların İstanbul Seferleri, Marius Canard — İstanbul'un Sukutu: Steven Bunciman, Bernard Lewis, R. R. Betts ve N. Rubinstein.

Okurlarımıza bu dergiyi hararetle sağlık veririz.

Haberleşme adresimiz:

Posta Kutusu 1034

Galata - İstanbul

T. C.
Z İ R A A T
BANKASI

T a s a r r u f h e s a p l a r ı
1956 yılı ikramiye plânı
tutarı şimdilik

1 . 7 5 0 . 0 0 0

L i r a d ır .

Bu plânda Gayrimenkul-
ler, dolgun para ikrami-
yeleri, eşya, traktörler,
ziraat âletleri vardır.

Fiatı 50 krs

YENİ UFUKLAR aylık dergi. Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden: Hadiye Tolun. Teknik işleri idare eden: Saim Özkul. İdare yeri: Veli Alemdar Han, Kat 2, No. 29/1 Galata - İstanbul; mektup ve havale adresi: P. K. 1034, Galata - İstanbul, Abonesi: Altı aylık 3, bir yıllık 6 lira. Dış memleketlere abone iki mislidir. KUTULMUŞ matbaası, İstanbul.

YENİ UFUKLAR

AYLIK SANAT, FİKİR DERGİSİ

Sinema, Dünya ve Biz	Sabahattin Eyüboğlu
İlgilerin Gidişi (Şiir)	Ece Ayhan Çağlar
Basübadelmevî (Şiir)	Ahmet Arif
Sigmund Freud	Atalay Yörükoğlu
Düşlerden Utandık (Şii-)	Özdemir İnce
İki Nokta	Ö. F. Toprak
Buluşma (Şiir)	TEO.
Anılar	Halide Edib Adıvar
Eleştirmede İmtiyaz	Hüseyin Cöntürk
İnliyen Gecelerde (Şiir) ...	Hülâgü İlhan Tunç
Büyük Korku	Hayrettin Uysal
Ağaç (Şiir)	Guillervic
Diderot'nun Hayatı	Ferhat Sılacı
Gökdonlular (Hikâye)	Halil Aytekin
Yağmur Altında (Hikâye)	Demir Özlü

SAYIN OKUYUCULARIMIZ

YENİ UFUKLAR, her yıl olduğu gibi bu yıl da, şu içinde bulunduğumuz yaz ve tatil aylarında paraca buhran geçirmektedir. Yer değıştiren, tatile giren abonelerimizle bu aylarda temaslarımız kesiliveriyor. Bir kaç ay süren bu temassızlık yüzünden **Yeni Ufuklar**'ın masraflarının beşte dördü, onu çıkaranların üstüne kalıyor. Gün geçtikçe daha çok okunduğunu bize gelen mektuplardan anladığımız **Yeni Ufuklar**'ın çok zaman bir tek kimse tarafından alınıp en azından on kişi tarafından okunması gibi bir dergiye gösterilen sempatiyi sembolik olmaktan kurtaramıyan hareketlerin kurbanı olmasından korktuğumuz için, abone ve okuyucularımızdan, dergiye abone sağlamalarını rica edeceğiz. Dergiye abone sağlamayı daha çekici yapmak için, abonelerimizin dostlarına abone ile birlikte eski sayılarımızdan 6 aylık abone karşılığı 6, bir yıllık abone karşılığı olarak da 12 adet dergi - bizim adımıza - vaadedebileceklerini bildiririz.

Bu Sayıyı Hazırlıyan:
Vedat Günyol

YENİ
UFUKLAR
AYLIK SANAT, FİKİR DERGİSİ

Kurucusu:
ORHAN BURİAN

İSTANBUL Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Enstitüsü adına Prof. M. Ş. İbşiroğlu ile S. Eyüboğlu'nun çevirdikleri **Hitit Güneşi** adlı dokümanter film, Berlin Film Festivalinde ikinciliği kazanmıştır. Filmin gösterilmesi münasebetiyle Berlin'deki festivale katılan arkadaşımız S. Eyüboğlu'nun, uluslar-arası değerde film meydana getirmek için bizce alınacak dersler üzerinde duran bu yazısını aydınların dikkatine sunuyoruz.

TUSTAV

YENİ UFUKLAR

SİNEMA, DÜNYA VE BİZ

Sabahattin Eyüboğlu

BERLİN Film Festivalinden alınacak iki ders var bizim için. İster alır ister almayız: orası bizim bileceğimiz bir iş. Ama Berlini on beş gün otuz dört milletin renk renk bir kaynaşma sahnesi yapan bu festivali gören her Türk için bu iki dersi milletimizin gözü önüne komak bir ödevdir:

1. Sinama bugünkü dünya devletlerinin en büyük masraflara lâyık bir numaralı propaganda vasıtası olmuştur.

Y. UFUKLAR

561

2. Türkiye sinamada en az masrafla en fazla ilgi toplayabilecek memleketler arasındadır.

Birinci dersi veren olaylar şunlardır : Kalkınma halinde olan Almanyanın milyonlarca mark harcayarak hazırladığı Festivale otuz dört dünya devleti en büyük fedakârlıkları göze alarak katılmışlardır. Devletlerin çoğu festivale beş altı film, yirmi kişilik kültür ekibi ve Almanya'daki Dış İşleri teşkilatıyla katılmış, Berlin göklerinde balonlar uçacak, sokaklarında dev afişler asacak, sabahlara kadar şampanyalı balolar verecek, gazete ve dergilere isim ve resimlerini tekrar tekrar koyduracak kadar külfetlere katlanmışlardır. Oynanan her filmden sonra Hintlisi, Çinlisi, Habeşi İngilizi sahneye çıkardığı aktör ve rejisörlere ancak sefir hatta devlet reislerinin söyleyebileceği yahut söyleyemeyeceği sözleri söyletmiş, sinamasına politika sözcülüğü ettirmiştir. Kendini beğendiren filmler beş on dakika içinde memleketine milyonlarca dünya seyircisinin gözünü ve dövizini çekecek siparişler sağlamış, ilgisizlerin ilgisini, düşmanların dostluğunu kazandırmıştır.

İkinci dersi veren olaylar da şunlar : İstanbul Üniversitesinin çeşitli zorluklar içinde hazırladığı, Devlete hiç bir masraf yüklemeyen Festivale gönderdiği yarım saatlik bir tek renksiz kültür filmi sırf Festivale katılmakla Berlin sokaklarına kocaman Türk bayraklarının asılmasına, gazete, dergi ve afişlerde Türk adının geçmesine vesile olmuş ve, filmi hazırlayanların ummadıkları bir sonuçla elli dört kısa kültür filmi arasına milletler arası bir Jüriden ikincilik mükâfatı olan gümüş madalyayı kazanmıştır. Anadolu'nun çeşitli bakir kültür konularından sadece birisi olan Hitit dünyasına ait bu filme televizyonda bir saatlik bir zaman vermiş, Türk Üniversitesi övülmüş ve filmin bir çok memleketlerin bütün sinamalarında oynatılması teklifleri alınmıştır. Yalnız bu filmle memleketimizin sağlayacağı maddi manevi faydalar hudutsuzdur.

Türk filminin karşısında teknik bakımdan çok üstün filimler vardı. Yalnız İstanbul Üniversitesinin verdiği imkânlar ve gönüllü gayretlerle Milletler arası pazara çıkmış olan bu filmin kusurları hazırlayanları rahatsız edecek ka-

dar çöktü. Öğrendiğimize göre filmin beğenilen tarafı konusunun yeniliği, takdimin sadeliği, sözün ve fon müziğinin eserleri öne sürerek filmin ölçülü bir yer alması ve bir de, bir çok rakiplerinin düştüğü kusura düşmiyerek, kaba propagandaya, gösterişe resmi ve beylik söz ve resimlere yer vermemesi olmuş. Gerçekten bütün filmde Türkiye haritası, «Madeniyetler beşiği Anadolu» ve «Atatürkün kurduğu kurduğu Eti müzesi» sözlerinden başka propaganda hissinin veren hiç bir şey yoktu. Diğer filmlerden çoğunda yapımcılar, ellerindeki imkânların zenginliğine rağmen, eserlerini dünya seyircilerinden çok kendilerine film yaptıranlara beğendirmek yolunu tutmuşlardı. Otuz milletin katıldığı bir pazarda milli menfaate en fazla zarar veren şey milli gösteriş oluyor. Sonunda kendini övdüren, kendini övmeyen oluyor. Bu da ayrı ve çok önemli bir ders bizim için.

Berlin film festivaline bu yıl Cannes Festivalinden daha fazla katılma olmuş. Bunula beraber oyun filmleri tüccarca hazırlanmış eserlerdi. Altın ve gümüş madalyaları alan filmler, «Dansa davet», «Richard III», «Hazan yaprakları» falan, sinema dünyasına hiç bir yenilik getirmedikten başka 'zevksiz, ama halk tutar' diye yapılmışa benziyordu. Buna karşılık kısa kültür filmleri ve uzun dokümanterler arasında haklı alkışlar ve sinamaya yeni ufuklar açan filmler vardı. Amerikalıların ve bilhassa Walt Disney'in, Almanların, Kanadalıların ve Japonların tekrar tekrar görülmeğe değer hem öğretici hem eğlendirici, sinema sanatını yücelten kültür filmleri parmak ısırtıcı cinstendi. İpşiroğlu ve ben bunlar arasında en çok Japon Üniversitelilerinin hazırladığı Karakorum filmini beğendik. Nedense Japonlar da bizim filimi kendilerinininkinden daha iyi bulmuşlar. Fransızların altın madalya alan "Pariste gece" adlı filimleri Cannes Festivalindeki "Kırmızı Balon" dan iyi değildi, ama kolayca düşebileceği bayağılıklardan kaçmasını bilmişti. Almanların ve Amerikalıların Afrika üzerine mükafat kazanan dokümanterleriyse sinamanın en az atom bombası kadar yaman bir silah olduğunu ispat ediyordu.

Dünyanın ötedenberi aradığı ortak dil sinama olma-
ğa başlıyor. Milletlerin birbirine yaklaşması birbirini bil-
mekle olacaksa bu bilginin en kestirme ve en cömert yo-
lu sinamadır. Hangi sahne otuz dört milleti renkleri, ses-
leri, davranışları, gelmiş geçmişleri hatta gelecekleriyle
- çünkü sinamada her millet nasıl bir dünyayı özlediğini
belli ediyor ister istemez - çeşitli sanat ve bilgi adamlarıyla,
inanış, adet ve efsaneleriyle bir araya getirebilir? hem de
bu kadar kısa zamanda, bu kadar çok dünya seyircisinin
karşısında? Berlin Festivalindeki kaynaşma şu anda bin-
bir koldan dünyaya yayılmakta, karanlıktaki milyonlarca
insan gözünü ıslı ıslı etmetedir. Elli yıl önce bir Belçikalı
şair, insanlar el ele verip dünyayı kuşatsa ve hora tepeler
hep birden, diyordu bir şiirinde. Bu hora sinamada tepili-
yor şimdi.

İLGİLERİN GİDİŞİ

BURUK bir ezgi seziliyordu içlerinde
Kinleri gibi renk renk

Ölmüş atlarını bırakıp
Tahta pabuşlarıyla gittiler
Gözlerinde Frank kırallarının eski hüznü

Bir şarap gibi gönüllerimizi —alıp
Çocuk dudaklarında götürdüler
Anılarının ayrıntısı
Ve burada bir sürü şarkıları kaldı
Kumsalda kocaman izlerini siliyor deniz.

Ece Ayhan Çağlar

BASÜBALDELMEVT

VAZGEÇEMEM mahşerinde!
Birinci boylamdan taa en uzağa,

Her miliminde enlem aralarının,
Silkinip uyansak da arınmış pişman,
Ve çıyan ve güvercin
Ta kimsede tek sızı kalmayınca,
Değse de ellerimiz o yitlik düşe,
Vazgeçemem mahşerinde
Kar-beyaz oyumdan asla.
Kıyamet sabahı et-cana...

Bu nedensiz düzen körlere sungu,
Beyin dokularında yosunlar
Lâğımlık, yeşil.
En gücü, en koyanı,
Bilmezlikten gelir ya da bilmezler
Saçları, tırnakları bir örnek uzar,
Düşlerine gül sakları eğilir.

Ya ben, «OL» dediğin altıncı günden,
Bu mısra, hele yâr, bu ası tutku,
Çatlatıp kaburgamı, boyverinceye
Yetmiş bin yıl karasız sular üstünde
— Ve üç kez daha yetmiş bin —
Suuuu, suuu diye dişlerimi tükürdüm.
Sundun,

Haram, it kanı...
Hayır, yetti cömertliğin,
Dokunsam dellenicem,
Kusarım, aklıma düşende,
Üstelik «bilmek» gibi korkunç bir ayıptayım
Kan'ı,
İlk çıldıranı...

Ne SÜR'un sancılanmış ejder hum-hum'u
Ne hışmı çağrıcıların,
Bir cehennem kapılarını tutmuş dört-başlı'ların.
Bir tüyümü bile kıpratmıyacak
Örneğin şuncağızı,
Yârin dil urmağa doyamadığı
Şu omuzbaşımda biteni,
Kıyamet sabahı et-cana.

Kör zindan, başın dönmesin,
Ne kork, ne şaşır.
Erdemlerin, boksoyu avuntuların,
Bütün kavramların yittiği sıra,
İlk, Beethoven doğrulacak ağrısız, güleş.
İlk, Stradivarius usta gelecek yayı.
Ve kızımın, yasaksız ayva tadında
Kansız, gözyaşsız, kirsiz,
Ölünmez yaratıcım dünyayı...

Ahmet Arif

SIEGMUND FREUD

Atalay Yörükoğlu

FREUD daha 28 yaşında iken, sonradan karısı olacak sevgilisi Martha'ya, şunları yazıyordu : «Sevgilim, geleceğin insanlarını ilgilendirecek çok önemli bir iş yaptım. Özel mektuplarım dışında 14 yıldır tuttuğum günlüğümü yaktım attım. İlerde hayatımı ele alacak yazarların ne kadar bunalacaklarını düşünüp şimdiden kıs kıs gülüyorum. Bakalım ne uyduracaklar benim için.» Adı duyulmadan bunları yazan adamın bugün yüzüncü doğum yıldönümü kutlanıyor. Anma toplantıları yapılıyor, buluştuıkları tartışılıyor, yeni yeni biyografiler yayımlanıyor. Bunların sonuncusu Londra'da bir hekim olan E. Jones'un "Freud Life and Work" adlı üç tutamlık (çiltlik) kitabıdır. Freud'un yaşayışı, yetişimi, huyları üzerine duyulmadık şeyler yazması ile, uzun bir çalışma ürünü olduğundan başka, yazarının, Viyanada, Freud'un çevresinde bulunmuş, Tinçözü'nün (Psikanaliz) doğuşunu, gelişmesini yaşamış bir insan oluşuyla da ilgi çekicidir. Freud'a arkadaşlık edip de hayatta kalan tek yabancı olduğunu yazan Dr. Jones, çok çeşitli yerden büyük bilginin tinçözü üstüne yazdığı 5000 mektupla 900 aşk mektubu toplamış ve eserinin yazımında kullanmıştır.

İnsanları cins isteklerinin güttüğünü ortaya atan bir kimsenin çok çeşitli yaşantıları, sevgileri, saplantıları olması usa yakın gelir. Nitekim her birimiz gibi Freud'un da Karmaşaları (complex) tuhaf huyları olduğu anlaşılıyor. Ama şimdiyedek çok yazıldığı gibi başından bir sürü seviyeler (aşk) geçtiği doğru değilmiş. Tutkuyla sevdiği kızla evlenmiş ve hep uysal iyi bir baba olarak kalmış.

Dr. Jones'dan inanılmaz bir şey daha öğreniyoruz : Freud insanları yanlış tanırdı. Davranışlarımızın anahatarını bulan bu büyük ruh araştırmacısı arkadaşlarını ve tanıdıklarını iyiler - kötüler diye iki kesin bölüme ayırırdı.

Bunlardan kimisinin bir bölümden ötekine aktarıldıkları çok olurdu. Erkeklere karşı durumu böyle oynakken kadınlar için hep aynı kanıyı besler, onlara erkeğin koruyucu meleği gözüyle bakar, çok saygılı davranırdı. Ama 30 yıllık çalışmadan sonra bile "Kadın ne arar?" sorusuna karşılık bulamadığını itiraf ediyor.

Yolculuğa pek düşkün olduğu halde Viyana çevresinde bir gezintiye üşenirdi. Kızı Anna'ya göre en belirli özelliği sadelikten hoşlanması idi. Buluşlarına bakmakla bu sözün doğruluğu bir bakışta anlaşılabilir. Ruhta nedensiz olay geçmediğini, Fizikteki bellilik (déterminisme) ilkesinin ruh hayatımız için de doğru olduğunu ortaya koymuştu. Ancak falcıların uğraştığı düşleri cesaretle ele almış onlardan bilimsel anlamlar çıkarmıştı. İçinden çıkılmaz, anlaşılmaz bilinen ruh olaylarından yasalar çıkarması sadeleştirmeden başka neydi ki? Bütün büyük kafaların yaptığı da bundan başka değildir!

Hysterie hastalarını incelemekle yola çıkan Freud, kendi bulduğu serbest çalışma yönetimiyle karmaşaların ilk nedenini buluyor, bilince vurmayan bu nedeni hastaya duyurmak yoluyla boşalmayı, dolayısıyla iyileşmeyi sağlıyordu. Onca, bilincimizden çok daha geniş bir altbilincimiz vardır. Bunun derinliklerinde ilk çocukluğun bencil ve cinsi arzuları saklıdır. Eğitimin bize iğrenç gösterdiği bu güdüler geri itilmişlerdir. Bilincin baskısı altındadırlar. Düşlerimiz bunların kılık değiştirerek, itilmenin zayıfladığı bir sırada uykuda, bilince vurmasıdır. Karmaşalar da düşler gibi kılık değiştiren altbilinç isteklerinin bilinç baskısını yenerek ortaya çıkmaları, dolaşık yollardan doyurulmalarıdır. Düşlerimiz, bütün saçmalıkları, olmazı olur göstermeleriyle, kısa süren deliliklerdir. Deli de düşlerini gerçekler ortasında yaşayan adamdır. Bilincin çoktan unuttuğu bu istekleri, nevrozların bu ilk nedenlerini ortaya çıkarıp hastayı uzun süren korkulu düşünden uyandırmak neden olmasındı.

Freud yalnız saplantılı düşüncelerin, korku ve sıkıntı tutularının (manie) değil **yanlış edimlerin** (L'acte manqué : Günlük unutkanlıklar, yanılmalar, beceriksizlikler, dil sürç-

meleri) de nedensiz olmadığını ispatladı. Bir izmenin (d  t  ctif) bir sigara artı ından, yerde bulunmuş bir d   meden suçluyu bulup çıkarması gibi biz de küçük ruh olaylarını ip ucu olarak kullanıp hastalık nedenine ula abilirdik.

Tin  z  y   kurduktan sonra Freud tam 10 yıl kafaca yalnızlık çekti. Bulu larını tartışacak kimse bulamıyordu çevresinde. Sonradan en iyi arkadaşı olup, kendi başlarına tinçözü okulları kuran hekimler bile onu geç anlamışlardı. Bunlardan bir tanesi "Düşlerin Yorumu" kitabını "Doğruluğu ispatlanamıyacak savlar!" diye elinden fırlatmıştı. En aklı başında adamlar, onu, cinsiyet alanında her çeşit ba ı koparalım, hastalanmamak i in g  d  lerimizi başıboş koyverelim diyen, serbest seviyi ve yabanlı a d  n     öğütleyen bir insan olarak görüyorlardı. Freud bize hiç bir şey     tlemiyor ama bir gerçek öğretiyordu: Sa t  re (  hl  k) ki, basitçe, toplum baskısından çıkmıştır, bize pahalıya mal oluyordu. Altbilin  istekleriyle toplumun gereklerini dengede tutamayan ruhlar, deliliklere, karmaşalara kurban gidiyorlardı.

Tepkilerin hepsi sa ma değildi. Freud kavramları, sözleri yeni olan bambaşka bir bilimdalı kurmuştu. Yalnız vardığı sonuçlar değil, kullandığı araçlar da kendi buluşuydu. Bir felsefi düşünceyle yola çıkmış, (davranışlarımızı cinsi güdülerin yönetmesi kuramı) kendinin olan bir ruhbilim yöntemiyle yasalar çıkarmış ve ruh hekimliğine yepyeni bir sa ıltma yolu kazandırmıştı. (Bu olumsuz tepkilerin uzun sürmesinde Freud yahudi oluşunun da etkisi bulunduğuna inanıyordu.)

Kitapları ve psikiyatri dergilerinde yazıları çıktıkça tepkiler yavaş yavaş ondan yana d  nme e ba ladı. İ vi reli Dr. Bleuler tin  z  y   ilk uygulayanlar arasındaydı. Freud'un düşünceleri buluşları g    kazandığı bir sırada önceleri onunla çalışmış iki hekim iki ayrı görüş ortaya atışlar. Bunlardan A.Adler, altbilinci   nemsemyerek insan davranışında "benlik çabası" nı, "ba  olma", "başarma" isteklerini   ne aldı. Altbilince itili cinsi isteklerin karşı-sına "a a ılı  duyguları" nı çıkardı. Kişisel ruhbilimi kur-

du. Dr. Jung ise apayrı bir yol tutarak davranışlarımıza en güçlü etkinin "toplumsal bilinç" ten geldiğini ileri sürdü. Onca davranışlarımızı sağtöre ve din duyguları yönetmektedir.

Adler ile Jung'un görüşleri ne kadar ilgi çekici, kuramları ne erişgide (derecede) doğru olursa olsun biri alt bilinci öteki cinsi güduları yatırmakla en büyük yanılığa düşüyordadı. Ne de olsa bu ayrı düşünüşler doğuşlarını Freud'a borçludurlar ve ona karşıt olmaktan çok tamamlayıcı durumdadırlar. Freud bu kuramları tinçözü yöntemleriyle açıklıyor ve cinsiyet kuramına kadar indirmenin güç olmadığını gösteriyordu.

Bilimde Freud etkisini çeşitli bilim dallarına vardır-mış bulucular çok sayılıdır. Ruhbilime kazandırdıkları, ruh hekimliğinde kullanılan sağılma yöntemi gün gibi ortada. Belki bugün her psikiyatri kliniğinde tiçözü uygulanmıyor. Çünkü bu ayrı bir yetişim ve bol zaman ister. Nitekim acemilerin ve hekim olmayanların elinde yanlış sonuçlar verdiği çok görölmüştür. Freud kendi yönetiminin operatörlük gibi ince bir iş olduğunu öğrenmek için söylememişti. Ama onun görüşlerinden, çözümleme yönteminden asılanmayan ne ruhbilimci ne de ruh hekimi gösterilemez.

Romancı olmadığına üzülen Freud bir çok düşünce-sini Edebiyata borçlu olduğunu söyler, derslerinde sık sık romandan, oyunlardan örnekler getirirdi. Zola «naturalisme» inin en çok gürültü kopardığı sıralar Pariste bulunmuştu. Moda olan "Kötülük Çiçekleri" ni herkes gibi o da heyecanla okumuştı. Uytum (Hypnotisme) yoluyla iyileştirme denemeleri yapan ünlü Charcot'nun yanında çalışıyor ama bir gün büyük romanlar yazmayı kuruyordu. Bu dileğini gerçekleştiremedi ise de edebiyata olan borcunu bõl bol ödedi. Romancılara sanatçılara altbilinci açarak uçsuz bucaksız bir yeni çalışma alanı bağışladı. Ruhbilimi, ruh hekimliğini, edebiyat ve sanatı düşünerek diyebiliriz ki, **Freud'dan önce, Freud'dan sonra** diye iki dönem ayırmak abartma sayılmamalıdır.

Onu en çok kızdıran şey kendisinin Goethe'ler Darwin'ler sırasında tutulmasıydı. "Siz Pasteur'le Kant karışımı

bir insansınız" diyen Marie Bonaparte'a demişti ki : "Görüşünüze katılamıyacağım. Alçak gönüllülüğten söylüyorum sanmayın. Gerçekten düşüncem odur ki buluşlarım değerini tartabilsem bile kendime değer biçmek gücünden yoksunum. Büyük bulucular hep büyük adam değillerdi. Dünyayı K. Kolom'dan daha çok kim değiştirdi? Kimse, değil mi? Ama o bir maceracıdan başka neydi ki? "Freud böyle söylese de biliriz ki bilimde talihe yer olsa bile maceraya yer yoktur. Ruhta yasalar bulup çıkarmak ne bilinmez ülkelere yelken açmağa benzer ne de Everest tepesine tırmanmağa!

Freud ökesi (deha) nasıl açıklanmalıdır? Bunun ip uçlarını yaktığı günlüklerinden başka yerde arayp bulmalı. Nitekim Dr. Jones bunun kendince doğru olan gizini (sırrı) söylemekten geri durmuyor. Ona göre Freud'da usanmaz bir araştırma gücü, tuttuğu ülkelere tam bir inanç vardı. Sonra bir biri ile uzlaşmaz gibi görünen iki özelliği : Bükülmezliği ve etkilenebilme gücünü korumuş olması. Gerçekten ruh olaylarının belliliği ilkesinden sapsa, biraz şüpheye düşseydi günlerce süren o serbest çağrışım yönteminden pek çabuk bıkar bir sonuca varamadan kalırdı. Çünkü tinçözü yaparken sayısız engeller çıkıyordu önüne Hasta bilincin direnci, altbilince itili isteklerin bilince çıkmasını önliyordu. Keskin zekâsıyla vardığı sonuç şu oldu : İşte asıl bilinç direncinin, censure'ünün arttığı bu noktalarda karmaşaların hastalıkların nedeni gizlidir.

Dr. Jones'un dediği gibi bir çok ruh hekimleri hystérique hastalarının uydurmalarını dikkate almıyor, bunları, hystérique'lere inanmanın doğru olmayacağı eski kanısına bir kanıt sayıyorlardı. Oysa Freud burada bükülmezliği bırakıp hastalarının etkisinde kalıyor, sözdeşi (yâni) onları ciddiye alıyor, dinliyordu. Freud önce söze değer veriyordu. Hastaları dinledikçe gördü ki onların uydurmaları anlamsız değildir. Bu anlamları bulup çıkarmaktır ki Freud'a yepyeni bir bilimin kuruculuğu şanını kazandırdı. "Öyle ki en inanılmaz, en umulmaza inanmağa hazır dı. Heraklit'in yüzyıllar önce söylediği gibi yeni gerçeklere ulaşmanın tek yöntemi de buydu!"

DÜŞLERDEN UTANDIK

B U işin ne başı vardı, ne sonu
Tükenmiş uykuları tutup ayırdık,

Sıla türkülerinin söylenmesi hep akşam-akşam
Balıkların oynamaşı, büyümesi otların
Sabaha karşı yıkılması duvarların
Neden?.. Bu kat, kat evler, bu tramvaylar.

Birşeyi sevmek, unutmamak demekti
Biz sevmeyi değil, unutmayı öğrendik
Yalanların en korkuncu
En namussuzu canbuldu dudaklarımızda
Ya, yarım bir suratla
Ya da boş bir evrende sattık—
Düşlerimizi.

Düşlerimiz memnun halinden
Tuhaf değil mi?..

Lânet - olsun!..

Özdemir İnce

İKİ NOKTA

Ö. F. Toprak

ROMANIMIZ son beş yıldır övülecek bir gelişme gösteriyor. Bizim de Türkeli ölçüsüne göre, Avrupalı, Amerikalı yazarlara karşı adlarını yazabileceğimiz, Cumhuriyet çağında yazılmış romanlarımız var. Sayıları pek kabarıklık görünmüyor ama, daha başlangıçta sayılırız. Şöyle ilk akla gelenleri sıralarsak **Bereketli Topraklar Üzerinde, Sagırdere, İnce Memet, Yılan Hikâyesi, Toprak Kokusu, Medarı - Maişet Motörü** adını taşıyan romanlar bize güvenilir bir roman yarınasına girdiğimizi anlatır. Daha gerilegitmiyelim. Yirmi yıl öncesine bakınca, şöyle eni-konu üzerinde durulacak bir **Çıkırıklar Durunca** var, bir **Kuyucaklı Yusuf** var. Gene bu iki yazarın diğer romanları var. Burada Cumhuriyet çağının sınırını aşmadan konuştuğumuzu belirtelim. Halide Edip, Hüseyin Rahmi, Yakup Kadri, konumuzun dışında kalıyor. Sözü şuraya getireceğim. Forum dergisinin 1 Mart sayısında roman üzerine bir yazı okudum. Kesin deyimli bir yazı. Kesin yargılarla açıklamalar yapıyor ama insanı kandırmıyor. And imzalı yazıda bakın neler söyleniyor: Virginia Wolf iki türden romancı ayırımı yapmış. Birinciler, üslup ve teknik bakımdan gelenekçi, eskiyi tutarlarmış. Kişileri anlatırken onların oturdukları evleri, giyimlerini, yaşadıkları çevreyi, dış görünüşlerini anlatırlar, kişinin gerçeğine, özüne pek inemezlermiş. İkinci tipten romancılar ise bunun tam tersi imiş. Romanın vakit geçirten, eğlendirici ödevini ikinci plâna atar, yalnızca anlatıyla yetinmeyip hayatın güç yakalanır görünüşlerini de verirlermiş. And, birinci tip romancıya örnek olarak Orhan Kemal'i, Yaşar Kemal'i gösteriyor ve ekliyor: "Bu romancılar çok defa alışılmış, hatta kanıksanmış bir teknikle yazan romancılarıdır. En büyük kayguları nesnellik kuralınca dar bir gerçeklik anlayışı ile yazmaktır. Küçük, önemsiz ayrıntıları büyüterek, özenli bir üslup yerine savruk bir üslupla sayfalar doldurarak yazarlar". Bu yargılara şaşıtm doğrusu. Virginia Woolf'un ayı-

rımına bir diyeceğim yok. Böyle bir ayırımında doğru kanılar vardır elbet. Fakat Forum yazarının Orhan Kemal için, Yaşar Kemal için vardığı yargılar, çok su götüren cinsten görünüyor bana. Alışılmış bir teknikle yazarlarmış. Dar bir gerçeklik anlayışı... Kişinin gerçeğine, özüne pek inememek. Bu yargıları vermek için, Orhan Kemal'den **Baba Ev'i'ni**, **Avara Yıllar'ı**, Yaşar Kemal'den **İnce Memet'i**, **Pis Hikâye'yi** okumamış olmak lâzım. Şimdi şu satırları beraber okuyalım : "Köy üzerine romanlar, hikâyeler yazan (gerçekçi) yazarların eserlerine bakınız, bunlarda yazar köyü tanımış olmanın üstünlüğünü kendine bir kalkan gibi tutuyor. Şive taklitleri, köy hayatının türlü bilinmiyen sahneleri ile okuyucusuna bir üstünlük taşıyor, onu bu üstünlükle avlıyor". İnsan duraklayıp kalıyor bu yargıları okuyunca. Orhan Kemal, Yaşar Kemal bize kalırsa yepyeni bir teknikle kalemlerini açtılar. Önceleri gözü yaşlı, burnu akan romancılarımız vardı. Bir takım anılarla, hayalde kalan romanlar vermişlerdi. Biliyorum And, bizim romancıların Batıya göre alışılmış bir teknikle yazdıklarını söyleyecek. Ama ilkin Türklerinde yirmi yıl, otuz yıl önce yazılmış romanlara bakmalıydı. O vakit sözünü ettiği romancıların dar bir gerçekçilik anlayışıyla yazdıklarını daha çabuk anlardı. And'ın yazısının bütününden şu sonucu çıkardım. Yeni, üstün romancılar, içine kapanık olacak. Kişilerin iç monoloğları ile yazacak. Buna şöyle demek daha doğru : (Yalnız gezerin, kendi kendine yaptığı konuşmalar). Şuna tek adamın hikâyesi dese daha açık olmaz mı? And, çelişmeli söz ettiğinin farkında olarak şu satırları yazmaktan kaçınmamış : "İşte bu yeni teknikler bugünün romanını bir yandan çıkmaza sokmakla beraber öte yandan ona yeni zenginlikler, imkânlar katıyor". Bu yeni zenginlikler, imkânlar, ne kadar merak edilse yeridir.

'A' gazetesinde Erdal Öz'ün (Halka Yönelmek) başlıklı bir yazısını okudum ve durakladım. Kesin bir yargı ile giriyor yazısına : "Halka yönelen bir sanat bence işlemini yitirmiştir". Evrensellik kazanmış sanat ürünlerine bir bakıversin. Hemen tümü halkla ilişkisini devam ettirir. Ünlü Amerikalı John Steinbeck'in romanları, Çehov'un piyes ve

hikâyeleri, Charles Dickens'in kitapları halkla beraber olmanın halkın sesi olmanın gücü ile yaşamak kazanmışlardır. Bütün bu yazarlar, iç yaşantıları, iç konuşuları yansıtmadılar mı? Halkçı sanat ürünleri veriyorum diyerek, sanatı başka başka amaçlara araç kılanları veriyor Erdal Öz. Haklı bunda. Fakat o dediği sanat değil ki. Halkçı sanat alanına, böyle örnekleri koymuyorlar. Yazıldıkları günlerde okunurlar belki. Sonra gride kalır onlar. Göğüs tahtasına vuran bir yürekli olmasaydı, Paul Eluard'ın şiirleri yaşar mıydı, André Malraux'nun (La Lutte Avec L'ange)ının yaprakları okunmaktan eskir miydi? Halkçı sanat örneklerini dikkatle ayırmak gerekir. Burada bir noktayı açmak faydalı olacak. Sanatçı halka yönelirken, henüz okuma yazmayı bitirmiş halkın ilkel katına mı inecek? Sanmıyorum. İlkın halkın, çeşitli araçlarla yazını, ekini getirilecek. Bir ozan şiirlerinde birleşime varırken, açısını tanımlamalı. Dünyaya bakmasını öğrenmeli. Halkın sesi hâline gelmezse, tek adamın dairesi içinde kapalı, kımıltısız bir tutuma kapılıp gidecek demektir. Halkçı sanat ürünlerini halkın tümü okuyacak demiyoruz. O ayrı bir eğitim ve ekin işidir. Halka yönelen ozanların tutumları önemlidir bence. Bugün Dağlarca, Akşal böyle bir yönelmeye dursalar, kendi dairelerinden kurtulabilirler mi? Bu yönelişe geçen ozanlar, ilkin estetik güçlerini yitirmeyecekler, halkın duygularına ortak olacaklar, halkın içindeki insan manzaralarını, onların sürüvenlerini yansıtacaklar. Oysa ilkel halk toplumlarının beğenileri ölçü olurlar. Oysa ilkel halk toplumlarının beğenileri ölçü olursa, bence sanatın dışında kalmalı o yaptılar. Konumuz olmamalı onlar. Bir yandan halk ilerliyor, ekin, yazın üzerine düşünceleri, görüşleri gelişiyor. Giderék edebiyat onları da kazanacak.

Bu konu nekadar tartışılrsa yeridir. Genç sanatçıların iyimser, aydınlık olanları da var, karanlığa kapılanları da... Biliyorum, çağımızın şartları durmadan zorluklara doğru itiyor insanı. Soluk soluğa yaşıyoruz. Ama böyledir diyerek, sırtımızı dönüp salt iç konuşuları mı dinliyeceğiz? Sanatçının sorumluluğunu unutmyalım. Unutursak, bati anlamında Ulusal Türk Yazını döl vermeğe başlar mı?

BULUŞMA

GELİYORUM demiyor musun telefonda
Kan dolaşımım hızlanıyor önce
Sonra adımlarım

Şarap alıyorum Balıkpazarı'ndan
Çiçek alıyorum yemiş alıyorum
Bir güzel donatıyorum sığınağımızı

Soluk soluğa kapıdan karşılıyorum
Bir elim belinde bir elim saçlarında
Bir öpücüğü bölüşüyoruz ilkten

Burun kanatlarımda teninden fışkıran koku
Türkçe'nin gizlerin söyliyen dilim kulaklarında
Kafamız aydınlık yinimiz çıplak

Öyle yaklaşıyoruz ki ölüme
Sarmaş dolaş
Yaşamağı daha çok seviyoruz

Yüzündeki duruluk
Gözlerindeki pırıltı
Barışa kavuşuk

Açılıyorsun kalabalığa
Dudakların kavruk
Beni küller altında bırakarak

Silkinir küllerden bir kuş olur
Dumanla birlikte açık pencereden
Karışırım maviliklere

TEO

ELEŞTİRME İMTİYAZI

Hüseyin Cöntürk

NASIL okuyucusuz bir edebiyat düşünülmezse eleştirmecisiz bir edebiyat ta düşünülemez. Sanatçı, eleştirmeci, ve okuyucu birbirine muhtaç bir bütün teşkil ederler. Bu bütünde eleştirmecinin yeri öbür ikisinin arasındadır. Nitekim eleştirmecinin görevlerinden başlıcası sanatçı ile okuyucunun arasını bulmaktır. Bunu da yapıtları ve sanatçıları ona tanıtarak yapar. Tanıtma işi ne kadar iyi bir şekilde yapılırsa edebiyat ta o kadar ileriye doğru ilerler.

Tanıtma işini ötedenberi ya sanatçılar, ya da sanatçı olmıyan mutlu azınlığa mensup kişiler yapmaktadır. Bu da gösteriyor ki her iki kümede çalışanların kendilerine göre bazı üstünlükleri vardır. Eğer böyle olmasaydı ya eleştirmeci denen ara bulucu ortadan silinir, ya da sanatçı sanatçı kalıp eleştirme işlerine karışmazdı.

Hal böyle iken, aradabir, sanatçıya, veya sanatçı olmayan eleştirmeciye imtiyaz vererek ötekini küçümseyen aşırı eğilimlere yine de rastlanmıyor değil. Biz, ikisinden birine imtiyaz vermenin geçimli bir edebiyat kurulmasını güçleştireceğine inanmaktayız.

İlkin, sanatçı olmıyanların iyi eleştirme yapamıyacakları aşırı iddiasını ele alalım. Yemek yapmasını bilmiyen yemeğin tadından anlayamaz, demek gibi bir şey. Karın ağrısı geçirmeyen bir doktorun karın ağrısı üzerinde konuşamayacağını iddia etmek gibi bir şey (1). Yahut daha yakışık bir koşut - benzeti verilmek istenirse, nükte yapmıyan yapamıyan bir kimsenin nükteden anlıyamıyacağı yarısında bulunmak...

(1) «Footnote on Criticism», H. L. Mencken, 1922.

Bu yol yargıda bulunan yalnız sanatçılar da değildir. Öğrendiğimize göre, bir ara editörler şiir kitabı eleştirmelerinin daha iyi olmalarını sağlamak amacı ile, eleştirmeleri salt şairlere yaptırmak yolunu tınuşlardır(2). Böyle bir tutumla yapılan eleştirmelerin okuyucuya kitap hakkında yanıltıcı kanılar vermesi ihtimali çoğalmış olmuyor mu? Çünkü eleştiren şair eleştirilen şairle ya aynı sanat anlayışında ya da ona ters düşünen bir anlayıştadır. Her iki halde de eleştiricinin yargılarında istemese de tarafçılığa kayması tabii olmaz mı? Sonra, sanatçıların kendi sanat anlayışlarına herkesten çok bağı olmaları onların öteki sanat anlayışları arasındaki yerlerini bulmalarını güçleştirmez mi?

İyi eleştirmecilerin yalnız sanatçılardan çıkabileceğini bizde ileri süren tutuma misal olmak üzere S. Faik'i verebiliriz(3). Oktay Akbal(4). tutumunda S. Faik kadar aşırı değilse de sanat çilesi çekmiyen eleştirmeciyi küçük görmede ona yaklaşmaktadır. S. K. Aksal da (5) sanatçı gibi yaratıcı olmıyan, sanatçı olmıyan eleştirmecinin yazısını okumaya değer görmıyen yazarlarımız arasındadır.

Şimdi öteki aşırı uca, sanatçı sanatçı kalmalı, eleştirme yapmamalı (6) (7) iddiasına geçelim. Yalnız burada çokluk kullandığımız anlamadaki eleştirmecilerden edebiyat öğretmenliği, profesörlüğü yapanları ayıracağız. Sanatçıların edebiyat öğretmenliği yapıp yapmaması sorunu bizi burada ilgilendirmiyor.

Sanatçının sanatçı kalmasını istiyenler, anlaşılan sanat ile eleştirmeyi ayrı bölmelere sokmakta, ayrı katlara oturtmaktadır. Onlara göre birini yapmak ötekini yapmağa engeldir. Hele bir sanatçının kendi yapıtları hakkında konuşması manâsızdır. Çünkü sanatçı söyleyeceğini yapının

(2) «The Shores of Light», E. Wilson, sayfa 603, 1952.

(3) «Eleştirmeci Falan Filan», S. Faik, Yenilik, Haziran 1954.

(4) «Tenkitçinin Durumu», O. Akbal, Yenilik, Şubat 1955.

(5) «Eleştirmede Yukarıdan Bakmak», S. K. Aksal, Vatan, 27 Kasım 1955.

(6) «Sanatçı Sanatçı Kalmalı», O. T. Pamirli, Salkım, 15 Mart 1955.

(7) «Dedikodu Edebiyatı», M. Canpolat, Güney, Haziran 1954.

da söylemelidir. Bunu yapamamışsa ne kadar eleştirel yazı yazsa boğtur.

Bu tutum bazı noktaları görmezliğe geliyor. Bir eleştirmecinin eyi cinsten olmasa da yapıt vermesi, yapıt verirken karşılalşılan sorunları daha yakından tanınmasına imkân vereceğinden onun eleştirdiği sanatçıya, ölü böcekleri inceliyen uzmanlar gibi değil de, daha anlayışlı, insaflı bir davranışla yaklaşmasını sağlayabilir (O. Akbal'ı eleştirmecileri küçük görmeğe iteliyenler acaba bu gibi uzman - eleştirmenler mi?). Bu yol davranış sanatçıya bir üstünlük sağlayabiliyorsa bu üstünlükten niçin faydalanmıyalım? Bir de yeni sanatın tanıtılması var. Yeni bir şey getirdiğine inanan bir sanatçı, hele bizim gibi bir eleştirmecisi kıt olduğu iddia edilen bir memlekette, kendi sanatının açıklamasını başkaları yapmazsa, doğru olarak yapamazsa, bunu kendisi üzerine almak zorunluğunu duymıyapacak mıdır? Bizim bildiğimize göre, açıklama istemiyen bir sanat bayat bir sanattır.

Memleketimizde seviyesi yükseltilmek gereken bir okuyucu kütlesi var. Onun karşısında sanatçı ile eleştirmecinin elbirliği etmesine çok muhtacız. Dilediğimiz şey ne sanatçıya ne re eleştirmeciye imtiyaz vermiyen bir eleştirme hayatının kurulması, sanatçı ile okuyucu arasındaki açıklığın birlikte kapatılmasına çalışılmaldır.

ŞAŞIP kalmak, hayret etmek, anlamaya başlamanın ilk adımıdır. Bu, aydın kişinin sporudur, ona has bir lükstür. Aydınlar bölüğünün özelliği, gözlerini fal taşı gibi açıp hayran hayran dünyaya bakmaktır. Gözünü açmasını bilen için her şey bambaşka, her şey olaganüstüdür.

Ortega Y. Gasset

İNLIYEN GECELER

YÜRÜDÜ şehrin üstüne, karanlık
Dur dedi büyüyen aydınlığa

Kötebek yoruldu dolaşmaktan
Bir kat daha yükseldi doruklar
Birbirine girdi düşünceler
Birbirine girdi ellerdeki çizgiler
Sular dondu

Hoyrat avuçlarımızda duyduk ağırlığı
Kamaşan gözlerle baktık aya, yıldıza
Kahrından bin parçaya ayrıldı aynalar
Mutluluk zehir oldu yüzlerimizde
Ellerimizde ateş, ellerimiz yanıyordu

Sonsuz bilmeceler vardı içimizde
Sonsuz bütünlükler
Sonsuzluk oturdu yüreğimize

Bir yel geldi uzaklardan
Ağırlığı, yalnızlığı, gücü sallandı yeşilin
yapraklarda

Yadsındı dağlarda kayalar
İnledi kovuklarda gece
Hani sevinç vardı, mutluluk vardı
Nerde

Hulâgü İlhan Tunç

ANILAR

A SAĞIDAKİ yazı, Dr. Adnan Adıvar'ın ölümünün birinci yıl dönümü münasebetiyle Halide Edib Adıvar tarafından çıkarılan «Doktor Abdülhak Adnan Adıvar» adlı eserden alınmıştır. Kitapta, Dr. Adnan'ın ölümü üzerine çeşitli dergi ve gazetelerde yayınlanmış olan yazılar, ayrıca başka yerde çıkmamış yazılar da yer almıştır. Özel hayatı kadar siyasi hayatı da lekesiz geçmiş olan bu büyük bilim adamımızın kişiliğini her yanından belirten bu güzel eseri okuyucularımıza sağlık veririz.

Y. U.

L ONDRA'da bulunduğu ilk sene geçen büyük bir hadise Adnan'ın hatıraları arasında mühim bir yer tutar. O hadise de umumî grevdir. Bütün nakil vasıtaları, fabrikalar birdenbire durmuştu. Hyd Park ve onun arkasındaki koru ve çayrık hıncahınç kadın erkek işçi ve halk kalabalığı ile dolmuştu. Sabahtan akşama kadar her yerde miting ve nutuklar. Polisler gene ayakta birer statü gibi duruyorlardı.

Nakliyatı, muhafazakâr partisinin genç lordlarından itibaren bütün eli işe yarayanlar üzerlerine almışlardı. Yeraltı trenleri muntazam işliyor, fakat kondüktörleri boyunlarında ipek eşarplar, her halde makine kullanmakta mahir yüksek sınıf mensupları. Bütün araba sahipleri arabalarını halkın hizmetine arzetmişlerdi. Rolls Royce'ler, Cadillac'lar her nevi otomobil Londra sokaklarında, yürüyen halka kapılarını açıyorlardı.

Dükânlar açıldı; fakat aldığı eşyayı hattâ kömürünü dahi el arabasına koyup herkes kendisi taşıyordu. Adnan da evin kömürünü el arabasıyla, bereket versin yakını olan bir genç talebesinin yardımıyla, eve kendisi taşıdı.

Adnan'ın evinde hizmet eden işçi partisi erkânından o sabık aktris bunlara gülüyor, «Bu kısa süren bir kapris-

tir. Hele bu grev bir kaç ay sürsün, hepsi dize gelir» di-yordu.

Bu kadar muazzam kalabalık arasında, hiç birbirine, veyahut açık olan dükkânlara taarruz yoktu, «Bizim halk nizamı içinde taşır, meselâ küçük prensesin arabasını da-dısı Hyde Park'a götürse, halkın etrafını muhabbetle al-dığını görürsünüz» diyorlardı. Bu aralık, bilmem kaç yıl evvel umumî bir polis grevi olduğunu söyledikleri zaman Adnan sordu: «Londra'nın trafik vaziyeti ne hale geldi? Kazalar çoğalmadı mı?». Gene gülererek cevap verdiler:

«En kazasız ve muntazam trafik devri o zamandır.»

«Nasıl?»

«Arabalar ve nakliye vasıtaları kendi kendilerine du-ruyor, muayyen zamanda ve muayyen müddet için halk sokaklarda bir taraftan öbür tarafa geçiyordu.»

Bu garip memleket Adnan'ı çok düşündürmüştü. Fa-kat gerek İngiltere'de, gerek Paris'te bütün zamanını alan fikrî alâkalarına, işlerine rağmen ihtiyariyle çekildiği bu gurbet hayatında, içinde memleket hasreti sönmiyen bir ateş gibi yandığını belirten bir çok emâreler vardı. Fakat bu vatan hasreti sızısından şikâyet etmezdi. Bunu sezdirenen birinci ve daimî emâre, kendisinin de tenkit ede-ceği memleket işlerini başkaları tenkit ettiği zaman der-hal müdafaaya girişmesidir. İkincisi, hoş bir emâredir:

Pariste kendisi yemek pişirdiği günlerde daima engi-nar alırdı. O diyarda enginar bizdeki gibi çok yenmez, ve onu bulmak için yaşadığı mahallelerden uzaklara gitmek icabederdi. Adnan Paris'teki dokuz yıl süren hayatında da-ima enginar pişirir, fakat yerken gözleri dalar, yüzünü ek-sitir; «Bu bizim enginarlara benzemiyor» diye söylenirdi. Memlekete döndüğü zaman ilk defa enginar yerken göz-leri uzaklara daldı: «Ne tuhaf! meğer bizim enginarlar da onlarınkinden başka değilmiş» dedi.

(Paris ve Londra'da) Dostlarının büyük kısmını İngiliz ve Fransız münevverleri, bir kısmını da bu yerlerde ya-kından temas ettiği halk adamları teşkil ederdi ki, bun-lar, Adnan'ın fikir hayatını ve tecrübesini, mukayese ka-biliyetini derinleştirmiş ve zenginleştirmiştir. Daha sonra

Türkiye’de, deneme şeklinde yazdığı haftalık makalelerin gazete sütunlarında kalan ve üç kitap halinde çıkan yazıların nevi kendine mahsus ince görüşlerinde, hayatı kavrayışlarında, bütün bu yılların temas ve tecrübeleri hiç şüphesiz en mühim rolü oynamıştır.

Bütün bu yıllar, ayrı ayrı yerlerde, başka başka vesilelerle gelip geçmiş, çakıp sönmüş kısa hadiseler hep Adnan’ın portresini canlandıran küçük çizgiler, renkler ve gölgelerin bazılarını teşkil eder...

Londra’da oturduğu sokağın köşesinde Appleby adlı bir tütüncüden başka yerden sigara almazdı. O devirde, günde kırkı geçen sigarasının sayısını dokuza indirmişti. Fakat sigara adedini birden bire bu kadar kısmak onda, her sigaradan azamî keyif almak insiyakını uyandırmıştı. Bu garip his onu, her alacağı sigaranın sadece nevi ile değil, her birinin yumuşaklığı ile de alâkadar ediyordu. Virginia sigarası içiyordu. Mutlak kutuyu açtırmak ve her sigarayı birer birer eliyle yoklamak isterdi. Tabii Appleby’den başka tütüncü buna müsaade etmezdi. Bundan aldığı sigara ve diğer şeyleri her ay başı öderdi. Bir gün tütüncünün hesabı yanlış yaptığını görmüş ve: «Dikkat etmezsen seni müşterilerin aldatır» demiş, o da «Aldatan ben olmayayım da kim olursa olsun» demişti. Ne kadar mütevazı olursa olsun, Adnan bu adamın bu sözlerini hiç unutmamıştır. Her hangi memlekette ve sahada bir ferdin bu nevi vicdana sahip olması, insan müansebetlerinin devamının bir senedi olduğuna inanırdı. İşte bundan dolayı, tenkitlerini hiç esirgemezdi.

BÜYÜK KORKU

Hayrettin Uysal

I

"Alo kendinden geçiyor, öbür dünyadan haberler iletiyor..." Diye zorlu bir söz sardı Kent'i. Acap anam - babam cennette mi? Oysa cehennemde mi? Düşünmeyin artık bunları... Tüm kuşkularınız bundan böyle yitecek. Yüreğinizi zorlamıyacak. Kuşku içersinde kalmıyacaktın, düşünmiyecektin... Ölmüşlerinin hangi mertebede olduğunu yaşarken bilecektin. Ne mutlu kişiogluna... Ölmüş yakınlarının ahiretteki durumunu bilmek az şey mi?... Ölüler evreninin postacısı, ermişkişi, denlikşi Alo etti tüm bunları... Alo bir nokta değildi artık. Bir çığ oldu yörenin gözünde. Gün yittikçe irileşen, koskoca bir çığ...

Her tevatürde bizim Kent kişisinin umudu çimlenir. Çiçeklenir, her gecenin sabahında biri açar; gün ışığına çıkar. Nefesle nefesliyebildiğin kadar... Bu pota başka biçim nasıl kaynar. Hele "unutmak" tilciği çok korkunçtur. Çok korkunç... Hele unutulmuş bir kelli ahireti. Gözyaşı dökmeysin. Dövünmeyin. Acınmayın... Uy benim çileli yüreyim, uy!... Bu geçici evrenin şavkı nedir ki... Nuru yiten göz nedir ki... Sızıya-acıya dayanmak gerek. Ağrılı çıdamın kişileri öylesine gülecek ki, yaşayacak ki ötede... Tüm umutlar orda yeşerecek. Orda...

Dam üstünde birbirine ünlüyerek, «Get bacım, get de diğiver dileğini Alo' ya...»; «Erinin haberini aldın mı bacı?...» Sözlerinde tüm bu tutku vardı. Öbür dünyada yaşama tutkusu... Alo mucizesini bir solukta Kent'in dört yanına yayıyorlardı bacı ağızları. "Büyük Korku" tümen tümen kul çekiyordu Alo'ya...

Yine de en önemlisi sorup - öğrenmek değildi. Kimin ölüsüyle konuştuysa Alo cuma namazında gelip - söylüyordu. Çünkü cuma akşamları haber alıyordu ahiretten. İşte

bugün de cumadı. Kimine acınmak, kimine kıvanmak vardı bugün... Sokaklarda ağızdan ağıza: «Cafonun bubasını görmüş Alo, cennetin baş mütüsüymüş...» «Şebo'nun hânı-fası narı cehennemde yanarmış...» «Hanı Musto'yla yatırdı...» «A o lo!...» sözleri aktarılıyordu. Din babında kulağa varan ağızlar, ermişlik zincirine zorlu bir halka daha eklemek için yarış ediyorlardı. A' sından Z' sini tutmuştu bile..

Cuma namazına toplanan kentli, köylü kişilerin yarenliğinde "Ölüler Evreninin" Alo'sundan gayrı söz yoktu. Şadırvanın çevresindeki peyklere oturanlar, bir yandan abdest yeniliyorlar, bir yandan da Alo'nun ermişliğinden söz ediyorlardı... Bu sırada Alo göründü öteden. Yanında bir sürü kişi. Kutsallığı Kent'i çoktan sardığından eski sivilik Alo değildi artık. Zorlu bir din baturuydu Kent'in... Geldi, cami avlusunda durdu. Çevresi çemberleniverdi. Sorular başladı. Oysa o bunlara hiç aldırıyor, tınmıyordu bile. Araştırmacı gözlerle çevreye bakmıyor, yeni bıraktığı sakalı, etsiz iri kemikli elleriyle sıvazlanıyordu. Çalımla karışık bir büyüklük vardı üstünde. Delici bir bakışı vardı. Kara bezden yapılmış, yeni bir şalvar giymiş, ak bir kuşak dolayivermiş beline. Sarı bir bezle de başını sarık biçimi sarmış...

Nihayet duvar dibinde oturan birini gördü,

Rizo lo!... Dedi. Tüm başlar çevrildi. Orta yaşta, bıyıklı, yağız yüzlü biri yaklaştı topluluğa. Al aldı yüzü. Nasıl al al olmasın? Az iş miydi bu... Ya kötü bir haber getirdiyse. Geçenlerde babasını yitirdiğini söylüyorlardı. Tam Alo'nun önünde durdu. Başını eğiverdi. Herkişi ne diyeceğini bekliyordu. Ellerini kaldırdı Rizo'nun omuzuna koydu. «Buban cennette,» dedi. Ne sözdü bu. Kaldırıverdi başını. Bir ışımaya göründü gözlerinde. Bir "Oh!..." çekti. İndi kaktı göğsü. Çevresindekilere baktı... «Yol verin ağalar,» dedi. «Bubam cennetteymiş...» Başlar bakakaldı ardından.

Salavatlar, dualar duyuldu. Kalabalık iyice irileşti... Uzun sakallı bir kişiye ünledi Alo.

«Hacıra'yı gördüm, melâike olmuş,» dedi. Adam ellerini göğse kaldırdı dua etti. «Ya Allah!...» dedi. Alo'nun ellerine sarıldı. Herkişi birbirine bakıyor, adını bilen, hiç tanımadığı

Hacıra'dan haber ileten Alo'daki sırrın ne olduğuna şaşıyordu...

Sorular birbirini kovaladı sonra,
«Anam nasıl?...»
«Bubam nasıl?...»
«Bacım nasıl?...»
«.....?...?»

«Söle lo,» diyorlardı. «Söle looo!... Allah aşgına... Muhammet aşgına... Ali aşgına... Pir aşgına...»

II

Alo sokaktan geçiyordu. Benimle konuşmayı bıraktı, dışarıya fırladı Hüseyin.

«Gel Allahın sevgili gulu,» diye avaz avaz bağırdı. «Bir gayfemi iç...» Alo geldi, oturdu. Dükkân doluverdi arkasından. Yaşlı, çolluk - çocuk bir bölük kişi...

«Bubamı da gör nirdeymiş bahalım,» dedi Hüseyin.

«Olur,» dedi Alo. Hemen ellerine sarıldı Hüseyin, şapır - şupur öpmeğe başladı. Yol açıldı artık. Dükkânı dolduranlar sırayla başladılar öpmeğe... Artık öpme şapırtısından gayrı birşey duyulmuyordu... Fırladım açık havaya. Dünya varmış, diye derin bir nefes çektim. Sokaktan "Mubarek Alo Hüso'nun dügganındamış," diye bir söz duydum. Sonra koşar adımlarla Hüseyin'in dükkânına giden bir - sürü kişi gördüm...

III

Hasan'la beraber yürüyorduk. Caminin nefesli - uzun sakallı hocası karşıdan geliyordu. Birden koştu Hasan, hoca'nın elini öptü. Ben de yanlarına yaklaştım. Merhaba, dedim. Aleykümselâm, dedi hoca, Hasan,

«Birşey diyecem sahaş hocam,» dedi. «Hani Alo var yaa, doğrumu gi dedügləri...» Hoca sakalını sıvazladı. «Olur ya, dedi. Şinci aha ögle ayetler, dualar öğretem, bunlar ogu sen, gırk gün cekilecen bi yöne, heç çalışmacan, dünne eşinden elini eteğni çekecen, namaz gılacan, virecen gendini Allaha... Yimeg - içmeg yoh a... Gılmaş, oguma... Bögle idersen sende olursun Alo gibi...»

«Dimeg ögle a,» dedi Hasan.

Sonra ayrıldık yanından. Giderken «Sen de yapacanı, Hasan,» dedim.

«Bi yöne çekilirsem, çalışmamam gerek. Sekiz küfletim nider...» dedi.

«Seni münafık seni,» dedim... Güldü sonra tez ciddileşti. «Allah çalışın dir gullarına, bu ise irmeg için çalışmağın dir. Anlamadım getti...»

Ben anlamıştım, ama neye yarar ki...

IV

Dükkânında oturuyorduk kunduracı Memet'in. Birkaç kişi daha vardı benden başka. İki oğluyla çalışırdı. Hem konuşuyor, hem de altı yitmiş ayakkabımı yeniliyordu. İşyarlarla çokça ilgisi olduğu için Türkçeyi de iyi konuşan bir kişiydi Memet. Yerli kişilerle zati Kürtçe konuşurdu. Yerine göre her ikisini de kullanırdı. Dil olarak Kürtçe ana - dili gibi bir şeydi. Bir ara,

«O gağıdı çerçevelettim lo,» dedi. Dükkândakiler duvara çevirdiler başlarını. Bende baktım. Kent' e pazar kurulduğu gün gelen, bir satıcıdan alınan "Ahiret Nasihatları" düzmecesi, çerçevesininip - camlanmış, duvara asılmış.

Adamın biri kalktı, kafasını sokarcasına baktı... Baktı... Neden sonra,

«Gözel olmuş,» dedi.

Bunları virirgen ne zorlu oguyordu begim, gorseydin... diye bana da ünledi.

«Ya,» diyebildim.

«Guran hak için ağlarnız inim inim...» dedi oturanlardan biri.

«Allah vekil doğru,» dedi Memet. Sonra elindeki işi bıraktı. Kalktı, camın üzerinde bir yere parmağını dayadı. Çerçevenin önünde ayakta duran adama,

«Ogu lo şorasını,» dedi.

«Bilmem lo, bu gavur yazısını,» diye yanıtladı adam. Oturan adama ünledi.

«Aha,» dedi. «Ben de bilmem gi nidek...»

Sonra beni hatırladılar ki, tüm başlarını bana çevirdiler. Öylesine ağlamaklı - acıklı bakışları vardı ki, yürek

dayanmaz... Parmağını dayadığı yere yaklaştım. Okumağa başladım.

Kuvvet varken bedeninde — Kusurun olmasın dinde —
Eğer ağlar isen burda — Yarın orda güleceksin.

Altalta sıralanmış dörtlüklerin içinde neler yoktu. Kapkara korku veriyordu kişiye... Korku... Sesimde bir acıklık vardı.

«Ogu,» diyorlardı, «ogu!...» , «Orasını bidaha ogu...»

(Eğer ağlar isen burda

Yarın orda güleceksin.)

İşte ağlıyorlardı. Burada tüm ağlamak, orada gülmek... Hele ayaktaki şapır şapır yaş döküyor. Bukadar tez ağlamak. Bu kadar tez ağlatan bu düzme olamazdı. Daha başka birşeydi bu... İçim burkuldu. Ben de onlara uyup ağlayabilirdim...

Durmadım. Dışarıya çıkarak onları ağlar bıraktım.

A Ğ A Ç

NE güzel olacak
sabah aydınlığındaki ağaç

közlüğün kapağı düştüğü gün,
kendi kendisiyle başbaşa kaldığı gün
güneşin karşısında halkın.

Ne güzel olacak
ağaca ilk günün şavkı vurunca,
halk sokakları doldurunca,
sevincinden bağırınca çağırınca,
ağacı görünce
şavkın içinde
boy lu boyunca.

Guillervic

Çev: A. Kadir

DIDEROT'NUN HAYATI

Ferhat Sılacı

MATBAANIN bulunuşundan sonra yayınlanan en önemli kitaplardan biri belki de birincisi Fransız Ansiklopedisi'dir. Bu eser insan düşüncesinin o zamana kadar elde ettiği başarının çok namuslu bir blâncosudur. Yayınlandığı zaman, insanlığın tutması gereken yolu göstermesi bakımından iyi bir rehber olmuştur.

Diderot'un yönetimi altında çalışan ansiklopediciler, bilim düşmanlığına, akıl düşmanlığına, tek kelime ile gerilere karşı savaşarak, amaçları uğruna sayısız zorluklara katlandılar. Hapislere girdiler, neredeyse memleketlerinden ayrılmak zorunda kalacaklardı. Ama yılmadılar. Çünkü yaptıkları işin önemini çok iyi biliyorlardı.

Diderot diyor ki, «Ben durmadan gelecek nesilleri düşündüm. Gelecek nesiller beni unutulursa nankörlük etmiş olurlar. Filozof için gelecek, din adamının öteki dünyasıdır.» Bu insanlar su katılmamış halk çocuklarıydı. Diderot bir bıçakçının oğluydu. Bir saatcinin oğlu olan Jean Jacques Rousseau'ya çok içden gelen bir sevgi duymuştu. Bu çağda sanatta da ileri atılan insanların çoğu yine böyle birer esnaf ailesinden geliyorlardı. Diderot bir kiremitçinin oğlu olan Greuze'e, bir marangozun oğlu olan ressam Char-din'e coşkun bir sevgiyle bağlıydı. Bir marangozun oğlu olan heykaltraş Folconet'ye pek vefalı bir dost oldu. «Halk dehasından fıskıran bu zinde filizler XVIII. yüzyılın henüz soyu sopu temiz olmıyanlara yüksekte bakan kibar-ları arasında kendilerini zaman zaman yabancı hissediyor-lar, gönül yakınlığı ile birbirlerine bağlanıyorlardı.»

XVIII. yüzyıl kültür dünyasının tarihte çok önemli bir yeri vardır. Bu çağın ünlü filozofları birer devrimciydiler. Geleneğin yıkılmaz sanılan duvarları onların karşısında

çöküp gitti. Bütün güçlerini aklın ışığından alıyorlardı. Onun için bu çağa güzel bir ad takılarak «aydınlık felsefesi çağı» denmiştir. Çok iyi bir rastlantı olarak bu sırada Avrupa'da kültüre sevgi ve saygı gösteren büyük devlet adamları vardı. Almanya'da Prusya kralı Frederik, Rusya'da kraliçe Katerina bir çok felsefe ve sanat adamını koruyup teşvik ediyorlardı. Voltaire'in Frederik ile dostluğunu çoğumuz biliriz. Diderot da Katerina ile pek güzel anlaştı. Öyle ki, Diderot'nun değerli kitaplığı, filozof yaşılanınca Rus kraliçesi tarafından büyük bir para karşılığında satın alındı. Filozof kadın hükümdara bir zaman konukluk da etti. Onunla Grimm hakkında Voltaire'e şunları yazıyordu: "İkisini de sık sık görüyorum. Konuşmalarımızın arkası gelmiyor... Onlarla bıkmadan, ömrüm boyunca konuşabilirim. Bana kalırsa Diderot'nun hoş bir muhayyilesi var. Onu gelmiş geçmiş bütün insanların en olağanüstüsü sayıyorum.»

Gerçekten Diderot'yu anarken Grimm'den söz açmak olmaz. Alman olan Grimm pek uzun zaman Fransa'da kalmış, fransız fikir akımlarına karışmıştır. Diderot'nun en yakınlarından. Diderot, Grimm, Rousseau, d'Alembert, filozof Helvetius, Buffon, Turgot, filozof Condillac, zengin materyalist filozof Baron D'Holback'ın evinde buluşuyorlardı. Bu evde hristiyanlığın saçmalığı, papazların kötülükleri, yaptıkları haksızlıklar, geri düşüncenin yaptığı zulüm, hürriyetsizlikten doğan cinayetler açıklanır, bunlara karşı cephe alınırdı. Öte yandan evrensel tabii ahlâkın erdeme dayanan nimetleri övülürdü. Filozoflar bu eve gürültüsü yüzünden «Havra» adını vermişlerdi. Havra'da Ansiklopedi'ye giren her şey görüşülüp tartışılıyordu. Diderot bu saydıklarımız kadar yakından değilse de Voltaire'le, Montesquieu ile, Condorcet ile, Lamettrie ile müzisyen Rameeau ve Gluck ile de görüşüp konuşmuştu. Voltaire ile mektuplaşmışlar ve ancak ihtiyarlıklarında görüşebilmişlerdir. Ünlü İngiliz filozofu David Hume da bir aralık İngiltere'den Fransa'ya gelerek Havra'ya konuk olmuştu. Ressam La Tour, ressam Davide, heykeltıraş Pigalle de bu çağda yaşadılar.

"Mercure de France", "Mektup", "Salonlar" Diderot'nun günlerindeki en önemli dergilerdi. Diderot'nun bu dergilerde çok güzel yazıları çıktı. Diderot ve Volterrie aynı zamanda birer yergi ustalarıydılar. Diderot'nun «Rameau'nun Yeğeni» adındaki eseri bu türün başta gelen örneklerindendir. Eser az zamanda ün salmış ve daha Diderot yaşarken Almanya'da Goethe gibi bir sanatçının kalemi ile almancaya çevrilmiştir.

Ansiklopedicilerin düşüncelerinin halkoyu tarafından büyük bir beyni ile karşılandığı şundan da anlaşılıyor ki, daha VII. cildin başında abone sayısı dörtbini bulmuştu. Bu şaheser 1765 de 26 cilt ile tamamlamıştı ama filozofun 30 çalışma yılından çoğunu da almıştı. Bu ansiklopedi insanlık için öyle bir kuvvet oldu ki, Büyük Fransız Devrimi'nin doktrini ondan çıktı. Bu eser insana kuvvet sağlayan bilginin, birzümrenin tekelinden çıkmasına bütün insanlığın malı olmasına çalışıyordu. Onun için Fransız Ansiklopedisi'ni bugünkü demokrasinin öncülerinden biri diye kabul etmek yersiz olmaz.

Memleketimizde Diderot'ya duyulan ilgi öteki ansiklopedicilere bakarak biraz geç kalmıştır. Onun hakkında ilk rastladığımız kitap B. Haydar Rifat'ın 1935 de «Felsefe» adıyla yayınladığı küçük kitaptır. Asıl ilgi klâsiklerin çevrilmesi ve İnönü ve İslâm Ansiklopedileri'nin yayınlanmaya başlamasıyla doğdu.

Fransız yazarı André Billy'nin hazırladığı "Diderot'nun Hayatı" adındaki kitap 1949 yılında Bn. Sabiha Rifat tarafından çevrilerek Milli Eğitim Basımevi Yayınları arasında yayınlandı. Bu kitap iyi şekilde düzenlenmiş bir biyografi olup türkçeye titizlikle çevrilmiştir. Biyografiyi okuyanlar, felsefe tarihlerinde genel olarak karşılaştığımız kuru fikircilikten uzak, sıcak bir roman uslûbu içinde bir dâhiyi tanıyıp onun çağının verimli havasına gireceklerdir.

GÖKDONLULAR

Halil Aytakin

NERELİDİRLER ? Nereden gelip nereye giderler ? Sırtlarında al yorganları vardır. Hemen hepsi de Gökdonludur. Kimisi trenle gelir, kimisi kamyonla... Yollar da top top yürürler. Tam şehrin göbeğine gelince, ürkütülmüş gibi şöyle bir dururlar, birbirine sokularak hep birden Atatürk'ün at üstündeki tungtan heykelini şefaklarlar... Sonra yine ürkütülmüş gibi hep birden dönerler, bölük bölük kimisi Hergele'ye kimisi Bentderesi'ne yönelirler...

Gelişleri, bahar, yaz, aylarına rastlar, bellidir. Gidişleri, onu kimsecikler bilemez. Hükümet merkezi olan bu şehirde, kimisi üç ay kalır, kimisi altı ay... İçlerinde hiç dönmeyenler de vardır.

Dün şehrin banliyösü'ndeki Gecekondu'ma yaya yapıldak yürürken bu Gökdonlular'dan bir tanesi önüme çıkıverdi. Sirtında ucu yerlerde sürüklenen mitil al bir yorgan sarılıydı. Başına beyaz astardan bir mendil bağlamıştı. Çarğının ipleri yerde sürüklenerek hem yektir yektir yürüyor, hem önüne arkasına bakmadan yumruklarını sıkarak habire söyleniyordu. Ortalık bombostu. Yollarda ikimizden başka in, cin kimsecikler yoktu. Bozkırı kasıp kavuran Temmuz sıcağı çoktan çekilip gitmişti. Havada kuru ot ve toprak kokan serin bir ikinci rüzgârı esiyordu. Bizim Gökdonlu belki keyfe gelmiş şarkı söylüyordu. Hayır hayır durmadan yumruklarını açıp, kapadığına bakarsan belki de homurdanıyordu... Ama, onda daha ziyade sürüsünü yetirmiş yadırgırgı bir toklunun ürkekliği vardı...

Bir saate yakın zamandır yaya yürüdüğüm yolda terden ve can sıkıntısından çatlamağa geldiğim bir sıra, Gökdonlu'yu karşımda görür görmez

«Ha ! dedim iyiki rastladı. Şu bizim vatandaşı, hem yürürüz. Hem konuşuruz.»

Peşi sıra : «Dur bire Hemşerim, dur da birlikte yürüyelim. Öfkene uyma diye acele acele ünledim.»

Sesimi duydu mu duymadı mı bilemiyorum?. İstifini bozmadan önüm sıra kaydalı kaydalı yürüyüşüne devam etti. Aramızda on beş, yirmi adımlık mesafe olduğu için yüzünü göremiyordum. Yektir yektir edince beyaz astar beziyle sarılı başı, yorganın kenarından iri beyaz bir akça mantarı gibi, çıkı çıkıveriyordu...

O topal bacağıyla yürür de ben yürümezmiyim? Pergelleri nasıl bir açtımsa, tabana kuvvet! Bir, iki, üç, dört hop! hemencecik bizim köylü vatandaşın yanına damladım. Ürkerek geri çekilmesine aldırış etmeden iyice çenesinin altına sokuldum. Kulağına eğilircesine

«Dur yavaş.hemşerim, dur acele etme de arkadaş olalım dedim, benim de gideceğim yer o taraflar da...»

Birden duraklar gibi oldu. Belinliyerek ters ters yüzüne baktı. Sonra yine aksak bacaklarını sürükliyerek aynı kaydalı yürüyüşle yoluna devam etti. Homurdanmağı kesmişti artık. Yumrukları da açılıp kapanmıyordu... Kavgadan yeni çıkmış bir döğüş horozu gibi yorgun, argın bir hali vardı. Yanyana yürüdüğümüz için bir adım atıyor, bir arkadaşımı süzüyordum gözümün altından. Yol arkadaşımın garip çok garip bir yüzü vardı... Hani, yüzler vardır, gülüyor mu, kızıyor mu, yoksa alay mı ediyor?, kestiremezsiniz. Böylelerinin karşısında bazen güleceğiniz tutar, bazen kızar geçersiniz, fakat çok zaman çatlıyacağınız gelir Ama gene de nafiye... Bu kapalı kutuyu açıp konuşturmadıkça merakınızı, yenemezsiniz bir türlü. Bazan da kızmak, gülmek, çatlamak gibi insanın sabrını tüketen bu üç duygu birleşerek sizi dürter içinizden... yol boyunca, anlyamadım gitti «Konuş, konuştur» diye durmadan içimi dürten bir duygunun etkisiyle arkadaşımı göz hapsine alıyorum... O da bunu çakıyor ama, boş ver. Ne kadar kendimi sıksam sıkısam gözüm yine o tarafta. Benim yerime bir başkası da olsa bu yüz karşısında başka türlü mü yapar sanırsınız?. Öyle bir yüz ki, mubareğe ihtiyar diyemezsiniz... Çocukta di diyemezsiniz... Hele hele gence delikanlıya benzeyen tarafları hak getire... İçinizde hoppala! bu da lâf mı, diyenler

olabilir... Öyle ya, dünyanın hangi köşesine gidersen git. Doğup büyüyen her canlı yaratık mutlak ve mutlak bu üç yaş cedvelinden birine girer. Ya çenesi düşükbir ihtiyar, ya şu alçak dağları ben yarattım diyen mağrur bir genç, yahut da dünyaya niçin geldiğini, ne istediğini kestiremeyen mas-kara alycı bir çocuk olur...

Evet, bizim yol arkadaşı da şu yer yuvarlağındaki bütün insanlar gibi, bu üçlerden birine dahildi elbet de... Ama belkide hepsine birden. Şaşılacak şey, bu alaycı aptalımı yüzde üç çağın üçü birden kavgasız, gürültüsüz nasıl olup da yanyana bağdaş kurup oturmuşlardı...

Yol arkadaşımın kapkara kösemsi, upuzun bir yüzü vardı. Elleri iri iriydi... Ayakları yanyana gelmiş iki kerpiç kadar kocaman kocamandı... Gözlerini üzerime çevirmediği için, bakışlarını iyice fark edemiyordum.

Homurdanması biter bitmez uzattığım bir sigara ile birlikte, uysal ve ahpapça bir sesle,

«Uğur ola kardeşlik yolculuk nere böyle?» dedim. Elimden sigarayı almadı. Omuzlarını silkerek

«Belli olmaz» dedi.

«Demincek kime kızılıyordun»

«Belli olmaz» dedi.

Sonra duraklar gibi yaptı. ucu yerde sürünen yorganı omuzuna doğru çekerken "Geç git yoluna, sorucu meleğimsin?" der gibi tuhaf tuhaf yüzüme baktı. İlk defa göz göze geliyorduk. Soğuk, ürkek fakat çocukça bir bakışı vardı.

Dedim; «yoldaşım, benim ekmeğim aşım, konuşmazsak bu yol bitmez. Söyle adın ne?»

Dedi : «Mustafa.»

Dedim : «Mustafa. Düşünme öyle kara kara, söyle nere senin memleket?»

Gözümün içine baktı. Durdu. Yutkundu...

Dedi: «Gelbulasın köyündenim Çankırı'nın,...»

Demesile, susması bir oldu. Bu kadarlık bir konuşmadan pişmanlık duymuştu acep ola?.

Yektir babam! yektir! bir bakmışınönde, bir bakmışın arkada... Git git yol bitmez... Mustafacık lâf etmez. Yektir

babam, yektir... bu yollarda yektir... Durdum durdum duramadım.

Dedim : «Sen ne işte çalışırsın Mustafa?»

Dedi : «Belli olmaz.»

Dedim : «köye mi gidiyorsun? Şehire mi?»

Dedi : «Belli olmaz»

Dedim: «Yaşın kaç?»

Dedi : «Belli olmaz.»

"Ne çok şey soruyorsun?" der gibi dik dik yüzüme bakarken beni bir gülmedir aldı. Ben, katıla katıla gülerken o birden bire şaşırды, huysuzlandı. Çabuk çabuk,

Dedi : «Yaşımı mı soruyorsun?. Ha işte! varım, on beş, yirmi, yirmi beşimde...»

Gülmekte devam ederek,

«Bunların hangisi doğru kuzum?» dedim.

«Belli olmaz — Sonra kızarıp, bozarak Ben ne biliyim yaşımlı. Onu köyün muhtarına sor. Beni o yazdırmış» diye omuz silkti...

Dedim : «Askerlik ne zaman?»

Dedi: «Belli olmaz bizimkisi, hükümet ne zaman çağırırsa o zaman gideriz.»

Dedim: «Köye ne zaman yolculuk?»

Dedi : «Belli olmaz işler bilir». Akşam serinliği başladığundan yol kalabalıklaşmıştı. Yanı başımızdan kolkola fıkırdaşarak geçip giden bir çifti göstererek,

Dedim : «Evli misin, Bekâr mı?»

Yılışarak: Dedi; «Bulaşıklıyım.»

Yol uzadıkça Mustafa'daki o eski nazlanmadan eser kalmadı. Bu, belki elimden kurtuluş olmadığı içindi. Güneşin kavurucu sıcaklığıyla, Çankırı'lıdaki hoyratlıkta ağır ağır uçup gitmişti. O, sırtındaki yorgan bir çocuk kundağı gibi hoplata, zıplata yürüdükçe, ben onu habire sual yağmuruna tutuyordum. Bu yorgunlukla, bu uzun yolda Gökdonluyu konuşturmak hani hoşuma da gitmiyor değildi.

Dedim : «Şehirden neler götüreceksin yavuklun kıza? İncik, boncuk...»

«Belli olmaz» dedi... Sonra birden sustu. Canı sıkılmış gibiydi. Ona, az ötemizdeki kayalıklara doğru tırmanan de-

minki çiftleri işaretle : düğün mü yapacaksın?. Yoksa, sen de koluna takıp bunlar gibi...» dedim

Mustafa'nın yüzü bir defa daha kıpkırmızı geçti. Gözleri karşı kayalıklarda, kesik kesik,

«Dedi : Belli olmaz ağabey! Allah bilir...»

Adamakıllı canım sıkılmağa başlamıştı. Benim sual yağmurum karşısında Mustafa'nın «Belli olmaz!» ları da sonu gelmez bir dua gibi zincirlemesine devam edip gidiyordu ... Ne yalan söyleyeyim bu «Belli olmazlar» karşısında - ne yapacağımı iyice bilmediğimden olsa gerek - küçülüyordum. Kendi kendime «Şu köylü kopile parlak bir nutuk çekeyim de kim olduğumu öğrensin» dedim.

Dedim : Haydi yaşın belli olmaz. Dedim, haydi işin belli olmaz Gelbulasın köyünden gurbete çıkarsın, bir sabahın alaca karanlığında... Yollarda geçer civan ömrün yektir... Yektir... Şu mitil yorgan sırtında yıl on iki ay yektir... Yektir sen de bu dünyada yektir... Yektir...

Kısacık nutkumu bitirir bitirmez hemen gözlerinin içine baktım. «Evet evet öyle» der gibi başını sallamasını bekliyordum. Ama o gene, «Boşver ağbey bu dünyada kimin ne olacağı belli olmaz,» demesin mi?

Ölür müsün öldürür müsün? Benim onun için düşündüklerime bak; bir de onun bana söylediklerine bak;... Bu oğlan deli, değildi, aptal da değildi. Ama, inceden inceye insanla alay etmesini pek âlâ biliyordu. Dur dedim dur, Şu çok bilmiş Gökdonlu'ya... Dişlerimi sıkarak yanına sokuldum...

«Demek, dedim sen... Sen... Gerisini getiremedim. Gözlerinin içi sulu suluydu... Ağlıyordu. Boynunu bir yana yıkarak uzun uzun gözlerimin içine baktı... Birkaç adım yürüdüktan sonra oturdu çarığının iplerini bağladı. Ayağa kalkar kalkmaz,

Dedi : «Ağabey, bu şehirde işler hiç belli olmuyor? İnsanı çalıştırıp çalıştırıp arkasından bir siktir alıyorlar. Bak üstüme, bak başıma, bak ağzıma, yüzüme!...»

Bu bakların arkasından okkalı bir küfür savurdu...

«Ağabey dedi, ben söyleyim de sen bir hesap et. 19 yevmiyem öteki aydan var mı? 8 de bu aydan etti mi? 27

yevmiye. yarım yevmiye de ayağıma taş düştüğü günden var onu da bu yirmi yediye kat, etti mi yirmi yedi buçuk? Haydi buçuğunu siktiret. Bu yirmi yedi yevmiyeyi beşerden hesap edersek ne tutar?. Yüz otuz beş mi?. İşte gebeş karınlı döyüsün biri bu gün... bu yüz otuz beşimi... Tövbe tövbe... İnsanı zorla günaha sokuyorlar. Şey...

Buraya gelince tıkanı. Hıçkırıklarını tutamıyordu...

«Ağabey, dedi, zahmet. Bana bir akıl ver. Mahkemeye versem bu adamı, bu parayı alır mıyım, alamaz mıyım?..»

Gözlerim, gittikçe zavalılaşan yol arkadaşımın yüzüne takılıp kalmıştı... Onun «Belli olmaz» la neden bu kadar çok haşır neşir olduğunu ancak şimdi anlıyordum... Dünyada belli olan bir sürü işler yanında, Mustafa'nın belli olmayan işleri varmış, kimin umurunda... Çabucak cevap veremeyişim karşısında yol arkadaşım, bir tuhaflaştı. Şaşkın şaşkın

«Bir aklım diyor köye git, Bir aklım diyor burda kal, bu döyüsü gebert. Sen ne dersin ağabey bu işe?. Burada kalsam bana göre bir iş bulunur mu?..»

Onun bu sözüne de çabuk cevap veremedim. Hem cevap versem bile, bizim yektir bacaklı Mustafa'nın duyacağı kalmamıştı... Yolun kıyısındaki bir inşaattan kendisi gibi Gökdonlu birkaç amale «Ula Mustafa bu tarafa, biz buradayız...», diye durmadan el ediyorlardı ona... Hemşehrilerini seslerinden tanımıştı çoktan. Sesin geldiği tarafa teker meker seğırtti. Beni çoktan unutmuştu bile... Köyün adı Gelbulasın. Ara ki Mustafa'yı bulasın.

Oyektir yektir hemşehrilerine doğru koşarken, ben arkasından baka kalmıştım. Bir ara yüzünü benden tarafa çevirdi... Uykudan uyanır gibi, karşıdan karşıya...

«Ne diyorsun ağabey, ben bu parayı alabilir miyim alamaz mıyım?»

Bir insanı umutlandırıp aldatmaktan ne çıkardı. Ama, gene de yektir bacaklı yol arkadaşına verdiğim cevap u-zuuunca...bir

«Belli olmaz», oldu...

YAĞMUR ALTINDA

Demir Özlü

MERDİVENLERİ indim. Ardımda, ışıklı, temiz bir aydınlık bıraktığımı sanıyorum. Bahçede yan duvarı tüm sarmaşıklar kaplamış. Şimdiye kadar farketmedim. Görmedim. Gözlerim akşamın ışıklarıyla kamaşmış. Gözlerim caddelerle, parıltılı, cilâlı, parlak otomobillerle, güzel pancurlarla dolu. Güzel, kararlı bir yaşama diye düşündüm. Caddeden otomobiller geçiyordu. Asfalt üzerinde - uzaktalarmış gibi - tekerleklerinin çıkardığı sesleri duyuyorum. Uzakta, düşlerimde otomobiller geçerdi. Bütün gün gerçekte olanlar, düşlerimde de oluyor benim. Yaşamamı düşlerimden ayıramıyorum. Ayırmak aklıma geldikçe - güzel bir karışım - diyorum. Niye ayırmalı?

Eskiden sokaklarda yaşıdım diye düşünüyorum. Eskiden ömrüm sokaklarda geçerdi. Bütün Beyoğlu caddesini - alacakaranlıkta - görürdüm. Üzüntülü - karanlıkta - derinden derine ırmaklar bir geceden sonra. Pencerenin yanına otururdum. Dışarda karanlık vardı. - İçiminin böyle birdenbire yükselmesi neden benim? Kasımpaşa' ya doğru bir toz bulutu yığılır. Sonrası, sonrasında hiç bir şey yok sanki. Hiçbirşey yok. Yalnızca karanlık. Sokaklar, karanlık. Neden böyle kitap dolabına yakın hüzünlenirim. - Salt yalnızlık doldurmuş her yanı. Salt yalnızlık. Gündüz sonra. Beyoğlu caddesinin gündüzü. Bütün alca karanlığıyla bilirim bu caddeyi. Bilirim de - yine de - iyi caddedir derim. Güzel caddedir derim. Bütün karanlıklarını, pisliklerini bilirim ama. Çökmüşlüğü, duvarların dibine çökmüşlüğü. Solgun sonra. Gün solgundur. Aydınlık gökyüzü. Parampaşa.

Şimdi oturmuş bütün yalnızlıklarımın acısını çıkarıyorum. Eski içine caddelerden, sokaklardan bir tortu

ökmüş yalnızlığımın. Meselâ - karanlık, pis bir caddeydi - diyorum. Diyorum ki ben yalnız, terkedilmiş dolaşırdım. - Yağmurda dolaşırdım. - Terkedilmiş miydim ben? Bütün bütün bırakılmış mıydım? (Darabaların kenarında güneşli bir gün. Güneşli günün, rüzgârın, bırakılmışlığın özgürlüğü içinde, çocukluk oyunları oynuyorum.) Niye bırakılmış olayım? Bütün bırakılmışlıkları ben uyduruyorum. Koyu renkli bir karanlığa bırakıyorum kendimi. Ellerime lâcivert, yapışkan karanlıklar bulaşıyor. Bütün bir şehri ışıklar içinde görüyorum. - Kendimi görüyorum. - Bütün duvarlar yıkılmış. - Yorgun. - Yağmurdan saklanıyorum. Kalabalık caddede yağmurdan saklanıyorum. Birdenbire sapsarı bir ışık dolduruyor gökyüzünü. Bir ışık bütün insanları aydınlatıyor. Sırılsıklam her yanı. İşte ıslanmışım - İşte büyük yağmurla ıslanmışım. - İşte yer yüzünün bütün yıkılmışlığı içimi doldurmuş. Ama güzel. Ellerimle tutunuyorum ona. Yeryüzünün bütün ucuz zenginlikleri benden uzak olsun istiyorum. - Öyle içime yakın bir yerde yaşıyorum. Kendimi yaşıyorum. - Yağmurun altından çıkıyorum. Aydınlık caddede akşamüstü gezintileri yapsam diye düşünüyorum. İnce altlı, siyah, parlak ayakkabılar giysem. Paçaları uzun, açık renk bir pantolon giysem. Bir gömlek giysem iyice yeni. Kareli, sarı, siyahlı - beyazlı. Ellerim ceplerimde. Sonra ne yapmalı? ıslık çalmalı meselâ. Bütün insanlar tanıdık. Lebon'un pastahanesine gidiyorum, herkesler kalkıp selâm veriyor. İşlemeli bardakların yerini değiştiriyorum. Bütün pastalara ellerimi sürüyorum. Ne güzeldir aydınlıktır orası. Hep ışıklı, mavi bir sabaktır diye düşünürüm. Merdivenlerden inerim. Sarmaşıklar arasından geçerim. Bahçe kapısından çıkarım dışarı. Asfaltın üzerinde - kaldırımlarda - ıslık çalarak yürümeli, bahçelerini sulayan insanlara ellerimi sallamalıyım. Oh, ne güzel aydınlık, Güzel, güzel bir aydınlık. Kış çiçekleridir onlar. Ellerinizi sürmeyin, solar, buruşurlar. -

Eskiden tozlu bir ortamda titreşirdim ben Bir çan kulesinin çanlarını dinlerdim. - Çan kulesinin çanı başımın üstünde. - (Neden böyle üzülürsünüz? Neden titreşir durursunuz karlı - tozlu bir ortamda.) Benekbenek kar yağıyor.

Kartpostallardaki gibi; yeni yılı kutlayan. İnce bir kar yağar. Kızaklarla geçer yolcular. Karın, çan seslerinin ortasında. Sağır bir beyazlık. Yanımı -yöremi bilmiyorum. Gözlerime kar yağıyor. Gözkapaklarımda eriyor. Sessizce eriyor. Uzaklar koyulaşmış. -Koyu renkli bir toz bulutu döner durur. - Talimhane'nin bahçelerine kar fırtınası mı gelecek? Yamaçlar karla mı kapanacak boydan boya? O zaman kitap dolabımın yanında oturacağım. Talimhane'nin karla kaplı yamaçlarını düşüneceğim. Kendimi, sağır bir beyazlığın ortasındaki kendimi anlatacağım. - Senin ağladığından bahsetmiyeceğim. Hayır, hiç bahsetmiyeceğim. Kim-seler bilmiyecek onu. - Bilecek gibi olsalar, hemen, karın beyazlığına bakın diyeceğim. Üzerindeki beneklere, mavi-mavi noktatalara bakın siz. Aydınlıkta düşlerini görün. Bakın, nasıl bembeyaz bir ortamdayım. Bakın hep kayak yapıyorum. Karanlıkta çın - çın öten sokaklar görüyorum. Akşamları görüyorum. Sessiz - sakın dolaşıyorum. Lebon adının yazılışını seyrediyorum. Akşamüstüyle bir. Geleceğe doğru gidiyorum artık. Sarsıntısız. Aydınlik, mavi bir denizdeymiş gibi. Öğleyn sıcak olacak. Güneş caddeye dimdik gelecek. Aydınlatacak. Caddeyle, Lebon adının yazılışıyla, kartpostallarla mutlu olacağım.

DÜŞÜNCE hürlüğü, yani düşünce gücü, öteden beri birbirinden ayrılmaz sanılan düşünceleri birbirinden ayırma yetisiyle ölçülür. Köhler'in Şempanzelerin' düşünme yetileri üzerinde yaptığı deneylerinin gösterdiği gibi, düşünceleri birbirinden ayırmak, onları birleştirmekten çok daha güçtür. İnsan kafası bugünkü günde gösterdiği ayırma gücünü hiç bir zaman göstermemiştir.

Ortega Y. Gasset

BİZE YOLLANAN ESERLER

Giderayak (Şiirler): Şükran Yurdakul, İstanbul
1956, Fiyatı 1 lira.

İnsan Tükenmez (Denemeler ve eleştirmeler):
Fethi Naci, Yenilik Basımevi, İstanbul 1956,
Fiyatı 150 Kuruş.

Dr. Abdülhak Adnan - Adıvar, Yazan ve ter-
tipleyen: Halide Edib Adıvar, İstanbul, A.
Halit Kitabevi 1956, Fiyatı 300 Kuruş.

Haberleşme adresimiz:
Posta Kutus 1034
Galata - İstanbul

T. C.
Z İ R A A T
BANKASI

*T a s a r r u f hesapları
1956 yılı ikramiye plânı
tutarı şimdilik*

1 . 7 5 0 . 0 0 0

L i r a d ır .

TÜSTAV

Bu plânda Gayrimenkul-
ler, dolgun para ikrami-
yeleri, eşya, traktörler,
ziraat âletleri vardır.

Fiatı 50 krs

YENİ UFUKLAR aylık dergi. Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden: Hadiye Tolun. Teknik işleri idare eden: Saime Özkul. İdare yeri: Veli Alemdar Han, Kat 2, No. 29/1 Galata - İstanbul; mektup ve havale adresi: P. K. 1034, Galata - İstanbul, Abonesi: Altı aylık 3, bir yıllık 6 lira. Dış memleketlere abone iki mislidir. KUTULMUŞ matbaası, İstanbul.